

JURIDISKA FAKULTETEN

VID LUNDS UNIVERSITET

Lukas Rosén

Lagen som ett retoriskt objekt

En analys av gamla och nya konsumentköplagen

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet

30 högskolepoäng

Handledare: Martin Sunnqvist

Termin: HT23

Innehållsförteckning

SUMMARY	3
SAMMANFATTNING	4
FÖRORD	5
KAPITEL 1 – INLEDNING	6
1.1 SYFTE OCH BEGRÄNSNINGAR	8
1.2 METOD	9
1.3 DISPOSITION OCH MATERIAL	10
1.4 FRÅGESTÄLLNINGAR.....	13
KAPITEL 2 – TEORI.....	14
2.1 LLOYD BITZER OCH DEN RETORISKA SITUATIONEN	14
2.2 CHAÏM PERELMAN OCH DEN FÖRESTÄLLDA PUBLIKEN	16
2.3 ÖVERTALA, ÖVERTYGA ELLER PÅVISA – VAD ÄR LAGENS FUNKTION?	18
2.4 HUR FÖRESTÄLLER VI OSS AVSÄNDAREN OCH MOTTAGAREN?	20
KAPITEL 3 – SPRÅKET OCH LAGEN	22
3.1 LAGSPRÅKET GENOM HISTORIEN.....	22
3.2 GÄLLANDE RÄTT OCH VÄGLEDANDE FÖRFATTNINGAR.....	27
3.3 EU-RÄTTENS INVERKAN	31
3.4 DET JURIDISKA GRUPPSPRÅKET.....	32
KAPITEL 4 – KONSUMENTKÖPLAGARNA	35
4.1 GENOMGÅNG AV SPRÅKLIGA KARAKTÄRSDRAG I LAGTEXTEN	35
4.2 INBLICK I FÖRARBETENA.....	44
KAPITEL 5 – RESONEMANG OCH SLUTSATSER	47
5.1 HUR HAR LAGSPRÅKET FÖRÄNDRATS MELLAN LAGARNA?	47
5.2 RESONERAS DET KRING MOTTAGARANPASSNING FRÅN LAGSTIFTARENS SIDA?.....	49
5.3 VEM ÄR MOTTAGAREN FÖR KONSUMENTKÖPLAGARNA?	51
5.4 HUR FÖRHÅLLER SIG LAGSTIFTAREN TILL DEN RETORISKA SITUATIONEN OCH DEN RETORISKA MOTTAGAREN?	53
5.5 SLUTORD OCH TANKAR	57
KÄLLFÖRTECKNING.....	60

Summary

The thesis aims to provide a theoretical perspective on the language used in the Swedish law. Through a rhetorical argumentation analysis, grounded in Chaïm Perelman's theory of perceived audiences and Lloyd Bitzer's theory of the rhetorical situation, the consumer sales act is investigated in its capacity as a carrier of meaning between a speaker and an audience. The old and the new consumer sales act is qualitatively compared. The choices the legislator made in the construction of these two laws are juxtaposed with the construed discourse about legal language in codification, the historical debate, and the broader juridical tradition.

Some of the conclusions are that there is a long-standing intention to try to make the legal language more easily approachable for the public – especially in the consumer sales act – but that this intention has been sidelined when constructing the new consumer sales act. The reason for this seems to be a change in the rhetorical situation, followed by the increased scope of the legislation.

Perelman's fragmentation of the audience is used to define and place different audience groups in a hierarchy of how much the legislator prioritizes the needs of these groups in the legal language. At the top we find the *jurists*, at the bottom we find the *consumers*.

There is a discrepancy between the construed discourse and reality when this rhetorical theoretical framework is used. It points to an underlying problem in how law is written. A problem the jurists have been made to solve, but one that is not compatible with a legal language that is supposedly easily approachable for the public.

Sammanfattning

Arbetet ämnar ge ett teoretiskt perspektiv på utformningen av det svenska lagspråket. Genom en retorisk argumentationsanalys, grundad i Chaïm Perelmans teori om föreställda publikker och Lloyd Bitzers teori om den retoriska situationen, utreds konsumentlagstiftningen i sin egenskap som meningsbärare mellan en retorisk avsändare och en retorisk mottagare. Den gamla och den nya konsumentköplagen jämförs kvalitativt, och valen lagstiftaren gjort i den språkliga utformningen av dessa två lagar ställs mot den konstruerade diskursen kring lagspråk i gällande rätt, författningar, den historiska debatten och den bredare juridiska traditionen.

Några av slutsatserna som arbetet drar är att det länge funnits en stark vilja att göra lagspråket lättillgängligt för medborgarna – speciellt i konsumentlagstiftningen – men att denna vilja inte prioriterats i samband med stiftandet av den nya konsumentköplagen. Anledningen till detta anser jag vara den förändrade retoriska situationen i samband med lagens utvidgade tillämpningsområde.

Perelmans uppdelning av publikbegreppet används för att definiera och placera en rad mottagargrupper i en hierarki efter lagstiftarens vilja att ändra språket efter dessa grupperns intresse. Högst upp på denna lista hittar vi mottagargruppen *jurister*, längst ner hittar vi mottagargruppen *konsumenter*.

Det finns en diskrepans mellan den konstruerade diskursen och verkligheten när detta retoriska teoretiska ramverk används, som pekar på ett grundläggande problem i hur man skriver lag. Ett problem som juristerna länge har haft som uppgift att lösa och fortfarande har, men som inte är förenligt med en lagstiftning som är lättillgänglig för allmänheten.

Förord

Jag vill inleda detta arbete med att tacka mina vänner och min familj för att ha lett mig genom en juristutbildning som vid tillfällena fick mig att starkt tveka på mina förmågor. En global pandemi och skatterätt i allmänhet fick mig att ställa många frågor allts meninglöshet till människor runt mig, men där jag inte såg någon väg, lades den alltid ut i gult tegel.

Interdisciplinära perspektiv är något jag tycker är mycket intressant och jag vill tacka min handledare Martin Sunnqvist för att ha stöttat mig i detta sedan starten.

Jag fick idén till detta arbete tidigt under utbildningens gång och hade någonstans i bakhuvudet alltid en idé om att mitt examensarbete skulle handla om lagspråkets utformning. Jag tyckte det fanns något osagt som genomsyrade lagspråket och skiljde det från andra typer av texter, och jag ville sätta det i ord. Hur det skulle göras förblev dock länge oklart och det var först under en retorikkurs under den fria terminen som jag presenterades med de tankemönster som kommer genomsyra arbetet.

Med det sagt vill jag höja ett glas till dessa nio terminer jag nu lägger bakom mig, och ser på framtiden med hoppfulla men om något lite läströtta ögon.

Kapitel 1 – Inledning

Språket är mänsklighetens mest tillförlitliga kommunikationsmedel. Jag tycker det har en närmast förtrollande egenskap, hur en person kan ta något som endast existerar som en tanke, klä den tanken i ord och ge den till någon annan. Om det inte är att göra något av inget så vet jag inte vad som skulle uppfylla det kravet. Det är dock ingen idiotsäker magi och den där påklädnaden kan kännas oerhört genomskinlig om man inte har lite baktanke.

Jag kan exempelvis berätta en historia för en vän om hur jag var och vandrade i fjällen för några somrar sedan. Föreställ dig nu att min kompis – som så illa tvunget behöver lyssna på min berättelse – inte vet vad 'fjällen' betyder. Raden ord jag konstruerat fyller inte längre den funktion som jag skickade i väg den med, förståelsen översätts inte. Jag försöker lösa situationen genom att förklara att fjällen är ett ord man använder för att beskriva bergen i norra Skandinavien. Min vän frågar mig därefter om 'fjällen' bara är ett krångligare ord för berg. Det vill jag inte gå med på. Det sitter inte rätt, fjällen är fjällen, berg är berg.

I föregående tankeexperiment stöter vi på en problematik som stäcker sig långt bortom mina reseberättelser. En brist på en direkt länk mellan två människors förståelse för något. Språket bidrar till att två människor kan närma sig ett samförstånd, men knappast fullt uppnå det. Nietzsche formulerar problematiken om språkets oförmåga att telepatiskt kommunicera sanning på ett sätt som kräver en citering.

'Tinget i sig' (detta skulle vara just den rena konsekvenslösa sanningen) är även för språkbildaren helt ofattbart och på intet vis eftersträvansvärt. Han betecknar endast tingens relationer till människorna och tar de djärvaste metaforer till hjälp för att uttrycka dessa. En nervretning, att börja med överförd till en bild! Första metaforen. Bilden åter formad till ett ljud! Andra metaforen. Och varje gång ett fullständigt överhoppande av sfären, rakt in i en helt annan och ny sfär.¹

¹ Cit. Nietzsche, s. 506.

Dessa otaliga metaforer förenklar förvisso verkligheten, de gör det möjligt att utbyta kunskap och information mellan människor och genom tiden, men förenklingen kan orsaka sin beskärda del missförstånd. Nietzsche argumenterar vidare att:

Vi tror oss veta någonting om tingen själva när vi talar om träd, färger, snö och blommor, och äger dock ingenting annat än tingens metaforer, som på intet sätt motsvarar deras ursprungliga väsen.²

Nietzsche landar så småningom i att 'sanning' – i sin relation till utomnormalisk 'lögn' – inte är mer än summan av mänskliga relationer, metaforer som efter år av bruk slagit rot i ett samhälle och används av ett folk. Fasta, kanoniska illusioner som har slitits ner och förlorat sin poesi. Silvermynt som slipats till metallbitar.³ Jag har blivit så säker på vad 'fjällen' betyder att jag inte kan förklara varför den inte bara är ett berg.

En av de vanligaste kommentarerna jag får av släkt och vänner när jag berättar att jag studerar juridik – utöver förfrågan att begå skattebrott å deras vägnar – är att det är nästintill omöjligt att förstå det juridiska språket för någon som själv inte är insatt i det. Även jag kan erkänna att jag vid mer än ett tillfälle under utbildningens gång har fått rådfråga min intuition när jag skulle försöka greppa en lagtext som till synes aktivt ville få min hjärna att inte förstå den.

Jag minns hur föreläsarna på introduktionsdagarna berättade om hur utbildningen skulle få mig att se världen på ett annat sätt än vad jag tidigare gjort, att jag skulle lära mig ett nytt språk. Tidningsartiklar som gick igenom rättsfall skulle få mig att vilja rätta dem, då jag skulle förstå att den juridiska analysen var felaktig. Reportern hade inte gjort sin hemläxa, men det hade jag. Vart jag än tittade skulle jag se juridiska feltolkningar, det var så jag skulle veta att jag lärt mig juridik.

Jag är dock besviken att meddela att slutsatsen jag dragit nu när utbildningen är nästintill avklarad är en annan. Jag skulle vilja påstå att man nästan hade kunnat förväntat sig att reportern skulle göra juridiska

² Cit. Nietzsche, s. 506.

³ Nietzsche, s. 507.

fel i sin artikel, eller att underrättens tolkning av lagparagrafen skulle visa sig inte överensstämma med överrättens.

Det är svårnavigerade vatten man ger sig in i när man försöker tolka lagen. Texten förmedlar i den bästa av världar den demokratiska kompromissen. Svaret om vad som är rätt eller fel gömmer sig mellan raderna. Det visar sig dock inte för vem som helst och man behöver vara väl införstådd i ett juridiskt gruppspråk, för att se den. Metaforerna som slagit rot i det juridiska språket, är främmande för ickejurister. I detta arbete ska vi dyka ner i denna problematik och analysera det svenska lagspråkets funktion som en meningsförmedlande länk mellan lagstiftaren och folket.

1.1 Syfte och begränsningar

Syftet med arbetet är att ge ett interdisciplinärt, teoretiskt perspektiv på utformningen och mottagaranpassningen av det svenska lagspråket.

För att detta arbete ska bli görbart så kommer det ganska breda syftet att begränsas en aning. Det hade blivit ett allt för långt arbete att analysera språket i hela lagboken, och det hade därutöver inte sagt så mycket om lagstiftningsförfarandet i rörelse. För att ge en konkret midja till timglaset kommer själva språkanalysen att göras av den gamla (1990:932) och den nya (2022:260) konsumentköplagen. Dessa lagar har framför allt valts på grund av deras tillämpningsområde. Om det är någon lag utöver möjligen strafflagstiftningen som kan vara av värde att sätta sig in i som ickejurist så är det konsumentköplagen. Den direkt påverkar hela befolkningen på dagsbasis. Språket som används i konsumentköplagen sätter således kläder på många viktiga interaktioner i svenska folkets vardag, i att den reglerar relationen mellan konsumenter och näringsidkare. Utöver det har den nyligen uppdaterats, vilket kan ge ett tidsperspektiv som kan vara intressant att undersöka. Det är framför allt lagspråket som kommer analyseras, inte lagarnas innehåll.

Den gamla konsumentköplagen (1990:932) har genomgått en rad lagändringar, arbetet kommer att analysera den senaste versionen av lagen innan den upphävdes. Anledningen till detta är för att se hur lagstiftaren har

valt att frångå eller falla tillbaka på de språkdrag som utgjorde gällande rätt innan den nya lagen stiftades.

1.2 Metod

Syftet med arbetet är att undersöka lagstiftningens språkliga utformning. För att uppnå detta syfte menar jag att ett teoretiskt ramverk som öppnar för reflektion och överbäggande kring lagspråkets effektivitet är passande. Av denna anledning har jag valt att tillämpa några retoriska teorier för att ge arbetet en interdisciplinär prägel. Metoden är starkt kopplad till dessa teorier. Metoden kan ses som en retorisk analys utifrån de teoretiska ramverk jag ger mig själv. Analysen bygger i grund och botten på ett presenterande av en paragraf eller delar av en paragraf som följs upp av ett resonemang kring kvalitén på språket. En traditionell argumentationsanalys undersöker godheten och sundheten i ett argument, en retorisk analys undersöker i stället effektiviteten i argumentationen. Teorierna kommer att presenteras i kapitel 2 och kommer präglade arbetet i sin helhet. I kapitel 4 kommer jag undersöka både den gamla (1990:932) och den nya (2022:260) konsumentköplagen, så analysen får en komparativ prägel.

I kombination med den retoriska analysen består kapitel 3 av en genomgång av diskursen kring lagspråk. En översikt av doktrinen genom historien, lagstiftarens reglering av sig själv och det juridiska gruppsspråket på ett mer allmänt plan kommer inte bara måla en bild av diskursen, men också motoriken bakom diskursens förändring. Hur förändras lagspråket? Vad vill ”man” uppnå med ett lagspråk i utveckling? Hur formuleras problematiken i denna diskurs? Hur formuleras den inte? Detta är en metod jag vill kalla för diskursanalytisk (även om den benämningen inte är vattentät) då jag undersöker debatten kring lagspråk och det juridiska språket i allmänhet, för att ta reda på och problematisera sättet man talar om lagspråket och problemen i det.⁴ I den analysen färgar dock de retoriska teorierna fortfarande metoden.

⁴ Se Håkan Andersson i Juridisk metodlära s.357–358. Anledningen till att jag väljer att kalla metoden för diskursanalytisk snarare än rättshistorisk eller rättsdogmatisk är just på grund av att kapitel 3 målar upp en bild av diskursen, snarare än rätten genom historien

Tillsammans kommer den retoriska analysen och diskursanalysen ge oss en bred interdisciplinär bild av lagspråket. Med den informationen kommer jag resonera kring och besvara en rad frågeställningar som presenteras i kapitel 1.4.

1.3 Disposition och material

En inledande genomgång av två retoriska teorier i kapitel 2 kommer ge läsaren en översiktlig inblick i begreppen och tankemönstren som kommer att användas genom arbetet. Genomgången av Lloyd Bitzers teori grundas i hans artikel 'The Rhetorical Situation' och ger en grunduppfattning om en vändning inom retoriken och ett frånsäggande av de klassiska teorierna som myntats i Antika Grekland och i Romarriket. Bitzer var en amerikansk retoriker och personen som var först på bollen i att formulera retoriken som en konst att lösa problem som är unika för olika situationer.⁵ Anledningen till att hans teori tas upp i arbetet är framför allt för att det är lite utav ett centralverk och har således starkt färgat Chaïm Perelmans teori som finner vi i boken 'The New Rhetoric'. Perelman som var en belgisk logiker och retoriker genomlevde andra världskriget och blev mycket förvånad över att den västerländska civilisationens vetenskapliga framsteg inte lyckades motverka den moraliska avgrund som kriget medförde. Trots att han var skolad i logik började han tveka på det rationella förnuftet och menade att det i stället krävdes en klokhet och en konst för att kunna överväga och överlägga. Retoriken kan orientera oss i osäkra frågor genom att väga skäl mot varandra. Hans filosofi bygger på en moralisk vädjan till talare. Det man säger ska också kunna gälla för andra människor, talaren har ansvar för sitt språk.⁶ Tillsammans kommer teorierna färga arbetet i sin helhet.

Kapitel 3 inleds med en historisk genomgång av riktlinjer för svensk lagstil med start i stiftandet 1734 års lag. Syftet med den historiska genomgången är att sätta problemet i en historisk kontext och ge läsaren en

eller ens rätten idag. Frågan är "Hur talar/talade 'man' om lagspråk?" inte nödvändigtvis "hur ser/såg lagspråket ut?" även om de frågorna är starkt sammankopplade.

⁵ Hellspång, s.43.

⁶ Hellspång, s.45–46.

förståelse för var debatten har varit för att sedan se vad den är och kan vara i framtiden. Materialet i denna del består av en blandning av rättshistorisk doktrin och debattinlägg från olika tidsperioder. Den rättshistoriska litteraturen består framför allt av Gertrud Pettersons ”Lagspråk och samhällsutveckling” som är en rättslingvistisk analys av svenskt lagspråk efter stiftandet av 1734 års lag. Elias Wesséns bok ”Svenskt Lagspråk” har också använts i denna del, men inte i samma utsträckning då jag menar att Wessén håller sig förhållandevis deskriptivt och ger inte samma samhällsperspektiv som Petterson ger. Ett samhällsperspektiv jag tycker gynnar arbetet. Debattinläggen består av Louis De Geers ”Om den juridiska stilen”, Birger Wedbergs artikel ”Modern lagstil” i Svensk Juristtidning 1926, Marianne Nordmans artikel ”Om juridisk svenska” i Svensk Juristtidning 1984 och Göran Erikssons artikel ”Några ord om lagstil” i Svensk Juristtidning 1997. I denna del finns även referat till Voltaires ’Dictionnaire philosophique’ i engelsk översättning.

Efter det följer en analys av gällande rätt. Lagstiftning och riktlinjer som reglerar språket som används inom den offentliga verksamheten. Delen är menad att måla en bild av hur gränserna för dagens lagspråk ser ut i teorin. Materialet i denna del består av lagstiftning och annat offentligt tryck.

En kort del om EU-rättens inverkan på lagspråket följer efter det. Sedan Sveriges tillträde in i den Europeiska unionen kan man inte längre se det svenska lagspråket som något som existerar i ett vakuum – det kunde man inte innan det heller för den delen – och en översiktlig inblick i hur språket som hämtas från EU-rätten hanteras kan inte anses som annat än nödvändigt i sammanhanget.

Därefter kommer perspektivet vidgas med en mer allmän genomgång det juridiska gruppspråket. Arbetets huvudsyfte är förvisso ett djupdyk i språket som används i lagstiftningsprocessen, men i syfte att ge läsaren en bredare grund att stå på kommer bilden vidgas genom en analys av språkliga traditioner i domstolsförfarandet och förvaltningen i allmänhet. Lagstiftningen sker inte i ett vakuum och de kanslispråkliga stilideal som präglar den bredare juridiska traditionen kan ge riktlinjer om vilka vinklar frågeställningarna kan närmas från. Materialet i denna del består närmast

uteslutande av Björneke, Bohlin, Hagsgård och Sundins bok ”Klarspråk i domar” som resonerar kring det juridiska gruppspråket ur ett demokrati- och rättssäkerhetsperspektiv.

Arbetets fjärde kapitel kommer – i kontrast till det tredje – utgöras av en analys av ett specifikt objekt (gamla och nya konsumentköplagen). I syfte att utforska diskursen från ett interdisciplinärt perspektiv kommer jag behandla lagstiftningen som ett retoriskt objekt, vars instrumentella värde ligger i förmågan att förmedla mening från en *sfär* till en annan. Lagen kommer behandlas som ett tal och kommer hermeneutiskt analyseras. Utöver det kommer förarbetena till de två konsumentköplagarna att genomläsas för att ta reda på hur lagstiftaren själv resonerade kring språk och mottagaranpassning.

I arbetets femte kapitel kommer diskursanalysen (kapitel 3) ställas mot den retoriska analysen (kapitel 4) för att undersöka hur dessa två sätt att analysera lagspråkets utformning skiljer sig från varandra, eller liknar varandra för att besvara en rad frågeställningar. Eftersom arbetet består av enbart kvalitativa analyser så kommer slutsatserna inte ge några absoluta svar på frågeställningarna, men de kan peka i vissa riktningar. Jag anser inte att detta ger arbetet mindre vetenskaplig bäring, men arbetet bör följaktligen ses som ett interdisciplinärt tillägg i samtalet snarare än en strikt rättsvetenskaplig analys, något som förhoppningsvis väcker läsarens intresse och vidgar dess perspektiv.

1.4 Frågeställningar

Frågeställningarna som arbetet syftar att besvara är de följande:

- (1) Hur har lagspråket förändrats i den nya konsumentköplagen i förhållande till den gamla konsumentköplagen?
- (2) Resoneras det kring mottagaranpassning från lagstiftarens håll i den nya respektive gamla konsumentköplagen? Hur ser det resonemanget i sådana fall ut och hur skiljer det sig mellan lagarna?
- (3) Vem är mottagaren för konsumentlagstiftningen? Hur kan mottagargruppen definieras?
- (4) Genom att behandla lagstiftningen som ett retoriskt objekt, hur förhåller sig lagstiftaren till den retoriska situationen, och hur anpassar den sig till den retoriska mottagaren?

Kapitel 2 – Teori

För att läsaren ska bli införstådd i den retoriska argumentationsanalytiska metoden som jag kommer att använda mig av så kommer jag redogöra för några teorier som kan vara till hjälp. För att lite idéhistoriskt härleda teorierna till någon form av gemensam grund så börjar vi med att kort gå igenom Aristoteles tredelade kommunikationsmodell. Aristoteles var den förste som i skrift framförde idén att ett tal består av ett samspel mellan tre faktorer: (1) den som talar, (2) det som det talas om, (3) och den som tilltalas. En avsändare, ett budskap (eller ett retoriskt objekt) och en mottagare.⁷ Nedanstående teorier bygger i grund och botten på samma tredelning, men lägger olika vikt på de olika delarna.

Kortfattat bygger Perelmans teori på en avsändare med autonomi som har en möjlighet att dela upp mottagargruppen i olika publikker, som den kan välja rikta sig till eller inte. Bitzers teori om den retoriska situationen är tänkt att läsas ihop med en föregående, och tillsammans kommer de båda användas för att bilda ett tankemönster som inom retoriken är mycket vanligt, men som sällan används inom juridiken. Teorierna handlar om retorik, om hur man som talare ska förhålla sig till sin publik, men i detta arbete kommer de analogt att tillämpas på lagstiftning, för att se hur lagstiftaren kan förhålla sig till människorna som läser lagen.

2.1 Lloyd Bitzer och den retoriska situationen

Bitzer menar att ett retoriskt objekt får sin karaktär från den historiska kontext den existerar i, det vill säga att den är en produkt av en retorisk situation. En viss situation kräver således en visst typ av tal.⁸ En akademisk text behöver vara skriven på ett visst sätt för att den ska tas seriöst, en partiledardebatt bör inte falla ut i personangrepp – trots att de stundvis gör det – och en lagtext förväntas använda sig av ett visst språk.

⁷ Kjeldsen, s.34.

⁸ Bitzer, s.3–4.

Bitzers teori bygger på att se situationen som existerande i sig självt. Denna situation kan kräva av talaren att förändra den till det bättre, eller ändra den i största allmänhet.⁹ I efterdyningarna av en naturkatastrof kan det krävas av statsministern att förändra en kaosartad situation med ett sympatiskt tal där hen visar medkänsla och tro på framtiden. Ett tal som i stället handlar om kostnader för ombyggnation av förstörda byggnader skulle vara en produkt av en felläsning av den retoriska situationen.

Bitzer ställer upp sju stolpar för att definiera den retoriska situationen. (1) En retorisk diskurs skapas som en respons till en situation, så som ett svar uppstår först när en fråga ställs. (2) *Tal* blir retoriskt intressant först när situationen uppstår. (3) En retorisk situation är ett nödvändigt krav för att en retorisk diskurs ska existera. (4) Många retoriska situationer försvinner utan lösning genom en retorisk diskurs. (5) En situation är retorisk när den behöver retorisk diskurs för att lösas eller förändras. (6) Diskurs är retorisk när den fungerar som ett passande svar på en situation som behöver den. (7) Situationen kontrollerar den retoriska responsen på samma sätt som en fråga kontrollerar hur svaret bör utformas, inte talaren.¹⁰

Utan större problem kan vi se om vi i enlighet med Bitzers teori kan hantera lagstiftning som ett retoriskt objekt. (1) Lagstiftning skapas som respons till en situation. (2) Lagstiftningsåtgärder blir intressanta först när en situation uppstår. (3) Situationen behöver lagstiftningsåtgärder för att förändras. (4) Situationer kan försvinna om lagstiftningsåtgärder inte sker. (5) En situation är av legal karaktär när den behöver lagstiftningsåtgärder för att förändras. (6) Lagstiftningen behöver vara en passande respons på situationen som uppstår. (7) Situationen kontrollerar lagstiftningen, inte lagstiftaren.

Läsaren kan med rätta finna föregående stycke retsamt. I RF 1:1 framgår det att all makt i Sverige kommer från folket. Det borde vara lagstiftaren som kontrollerar lagstiftningen, inte situationen, att hävda något annat skulle vara synnerligen fatalistiskt. Bitzers teori faller här rätt platt. Argument hade kunnat föras att lagstiftning i sig får en auktoritet alldeles oavsett om situationen bjuder in den eller inte, även om det kan resultera i arbiträr lagstiftning. Är det inte lag om lagen inte tillämpas? Om lagen

⁹ Kjeldsen, s. 84.

¹⁰ Bitzer, s. 5–6.

tillämpas har situationen bjudit in den? Har lagstiftaren ingen inverkan på lagstiftningen utöver hur den ska utformas för att hantera en given, stationär situation?

Gertrud Petterson menar i kontrast att lagen vid sin tillkomst har en medveten styrning, både genom ett riktat politiskt uppdrag från en uppdragsgivare och genom riktade språkliga val av lagförfattarna som visar sig i lagtextens semantik och syntax. Dessa ställningstaganden får också antas dikteras av värderingar hämtade från den allmänna samhällsdebatten och den juridiska doktrinen.¹¹

Bitzers teori är användbar, men den kan inte uteslutande anses tillräcklig att tillämpa i vår analys av konsumentköplagen. Vi behöver ytterligare perspektiv, ett som hanterar samtalet mellan lagstiftaren, verksamma jurister och resten av det svenska folket.

2.2 Chaïm Perelman och den föreställda publiken

Om Bitzer såg den retoriska situationen som ett bundet problem som talaren behöver tackla, så menar Perelman i stället att fokus bör läggas på mottagaren. Den stora skillnaden mellan deras teorier skulle jag vilja hävda är på Bitzers sjunde punkt. Det är enligt Perelman inte situationen som kontrollerar den retoriska responsen. Den retoriska situationen skapas i stället av avsändaren själv, för att förmedla ett budskap till en mottagare, det är den som talaren behöver förhålla sig till.

Perelman definierar publiken (audience) som den samling människor som en avsändare menar influera med sin argumentation. Publikbegreppet konstrueras av avsändaren och avsändaren blir tvungen att förhålla sig till sin konstruerade publik snarare än till den retoriska situationen.¹² Avsändaren behöver alltså konceptuellt bygga en föreställd publik som den anpassar sin argumentation för, för att argumentationen ska bli slagkraftig. Ju bättre avsändaren är på att dels föreställa sig sin publik, dels anpassa sin argumentation till den, desto bättre. Publiken är inte en monolit,

¹¹ Petterson, s. 20.

¹² Perelman, s. 19.

och argument som avsändaren kan se som slagkraftiga kan mycket väl anses vara motargument för delar av publiken. Utöver det kan det hända en medlem i en publik ändrar uppfattning i en fråga när den intar en specifik roll, exempelvis rollen som en domare eller åklagare. Individens förhållningsätt till rätt och fel blir mindre viktig i domarsätet, ämbetet reglerar förhållningssättet. Domaren är bunden av normen, inte sin personliga övertygelse. Publikens mosaik gör att avsändaren ofta blir tvungen att förhålla sig till en sammansatt publik (composite audience) av olika yrkesklasser, språkkunskaper och förhållningssätt.¹³

Det finns saker avsändaren kan göra för att venndiagrammet över de olika publikerna överlappar mer eller mindre. Perelman argumenterar att om en talare håller en extrem position i en fråga, kan den räkna med att den absoluta majoriteten av publiken kommer att gå in i talet som motståndare, om talaren håller en mer centristisk position så blir publiken i stället tvådelad. En talare som är skicklig får således en något enklare uppgift att definiera sin publik och anpassa talet efter den, om den håller en extrem position.¹⁴

Det finns enligt Perelman en närmast oändlig kombination möjliga publikerna, men för att förenkla teorin så kan man som talare dela upp dessa i tre kategorier och förhålla sig till en föreställning av dessa när man skriver sitt tal.

Den första kategorin är den specifika publiken (specialized audience), den består av en grupp mottagare som alla delar något karaktärsdrag. En partiledare kan tala inför sina partikollegor, där den specifika publiken delar partitillhörighet. Partiledaren kan således använda sig av denna gemensamma partitillhörighet för att rikta sina argument. Om samma partiledare i stället håller ett tal i TV, så blir den specifika publiken i stället det svenska folket, som i situationen delar nationstillhörighet. Partiledaren kan då skriva om sina argument så att denna delade nationstillhörighet förs fram och används till partiledarens fördel. Den

¹³ Perelman, s.20–21.

¹⁴ Perelman, s.24.

specifika publiken bygger alltså på delade uppfattningar och identiteter hos medlemmarna.¹⁵

I verkligheten är inte publiken så homogen, och i princip alla publikter består av människor med olika identiteter och uppfattningar. En benämning på detta är en sammansatt publik (composite audience) som kort nämnts tidigare. Definitionen av en god talare blir någon som kan förhålla sig till publikens sammansatta natur i sin föreställning av den, och presentera argument som alierar så få människor som möjligt. Perelman talar om ett parlament som ett exempel på en sammansatt publik.¹⁶ Människor som befinner sig i samma rum och delar uppdrag, men som har väldigt olika åsikter och lojaliteter. Det är mycket sällan som någon kan stå i plenum och tala utan att förarga någon i publiken, den som lyckas med det har lyckats föreställa sig sin publik och använt det till sin fördel.

Den tredje distinkta publiken är den universella publiken (universal audience) som är en föreställd publik som består av alla möjliga förhållningssätt till en fråga. Det blir således målsättningen för en talare att presentera ett argument som kan accepteras av en universell publik. Slutsatsen som kan dras av sådana argument blir moraliskt bindande för alla.¹⁷ Ett argument som godkänns av en universell publik blir närmast jämförbart med en resa ut i Platons idévärld, en sanning man inte kan motsätta sig då samtliga utfall har iakttagits genom en sokratisk dialog. Huruvida man som talare faktiskt kan uppnå full förståelse hos en universell publik är mer tveksamt. Liksom Platons idévärld får man se den universella publiken som ett tankeexperiment som faller sönder i verkligheten.

2.3 Övertala, övertyga eller påvisa – Vad är lagens funktion?

Perelman gör utöver sin delning av publiken en distinktion mellan att övertala (convince) och att övertyga (persuade) en publik. En övertalad publik kan inte argumentera emot avsändaren, då argumenten är utformade så att varje rationell person måste acceptera deras utfall. En avsändare övertygar när den

¹⁵ Kjeldsen, s. 343.

¹⁶ Perelman, s. 21–22.

¹⁷ Perelman, s. 31–35.

i stället använder sig av argument som är menade att landa väl hos en specifik publik. En övertygad publik – som är det man oftast letar efter som talare – behöver inte ytterligare argument för att hålla med avsändaren, det retoriska objektet är riktat så pass väl att mottagaren är övertygad om dess riktighet, publiken har en vilja att tro på talaren. Övertygelse bygger enligt Perelman på isolering, och världens mångfacetterade natur gör att det sällan går att övertyga någon genom endast logik och att det är nästintill – om inte helt – omöjligt att övertyga en universell publik.¹⁸

Frågan man kan ställa sig är om lagstiftning över huvud taget gör anspråk på att vara övertygande. John Austin menar snarare att lagen är påvisande. Alla positiva lagar stiftas av en suverän. Suveränen kan vara en person eller en grupp personer. Austin ser suveränen som överordnad sina undersåtar, på samma sätt som Gud är överordnad människan, Herren är överordnad slaven och fadern är överordnad barnet.¹⁹ Det är ur denna suveränitet som lagar hämtar sin positivistiska auktoritet. Lagar tar alltid formen av en påvisning.²⁰ Lagstiftning blir i förlängningen en suveränens påvisning.

Detta väcker frågan om lagens påvisande natur skulle bidra till några hinder i vårt applicerande av retoriska teorier som i grund och botten handlar om övertygelse. Behöver lagen vara övertygande? Är det ens förenligt med en påvisning?

Jag menar att dessa retoriska teorier blir mycket användbara när man accepterar det faktum att alldeles oavsett hur påvisande en lag kan anses vara, så görs det en rad språkliga val när den skrivs. En påvisning kan formuleras på många olika sätt som är mer eller mindre lämpade att övertala och övertyga en publik. För att kunna göra denna typ av arbete behöver jag alltså separera lagstiftningen från sin institutionella auktoritet – det faktum att det inte spelar någon roll huruvida du förstår eller övertygas av en lagtext när det kommer till hur bindande den är – och behandla den som en text, eller ett tal. I det talet gör en avsändare en rad val, den avsändaren vill på något plan nå fram till en mottagare. Det är här retoriken kommer in i bilden.

¹⁸ Perelman, s.26–31.

¹⁹ Austin, s.30.

²⁰ Austin s.33.

I praktiken stämmer det att lagen för med sig en påvisande auktoritet och det finns ingen som kan hävda att någon inte brutit mot lagen för att hen inte hållit med om den eller övertygats av den. När vi tillämpar Perelmans teori blir det dock inte lika lätt att peka fingret mot en mottagare. Perelman lägger hela bördan på avsändaren. Inom retoriken är detta inte märkligt, det är mycket praktiskt att talaren – som är parten med någon form av autonomi över den retoriska situationen – förhåller sig till mottagaren, snarare än tvärt om.

Argument kan som sagt föras att verkligheten är mycket olik teorin i detta fall. En medborgare kan anses ha en skyldighet att förhålla sig till lagens lydelse för att kunna vara en medlem i ett fungerande samhälle. Ett annat argument kan föras i linje med att brottmål i största allmänhet skulle en produkt av lagstiftarens oförmåga att övertala och övertyga befolkningen, oavsett om den övertygelsen kommer i form av ett statligt våldsmonopol med skarpa straff vid överträdelse, en givmild välfärdsstat eller en lagtext som övertygar en universell publik. Om befolkningen till synes inte vill följa lagen, om publiken inte tror på talaren, är detta i enlighet med Perelman en effekt av att avsändaren inte har lämpat sina argument för mottagaren väl nog.

Riktigheten i detta går förstas att hålla med om eller inte, jag skulle hävda att det blir en närmast ideologisk fråga om statens roll i förhållande till sin befolkning. Det är dock inte ett moraliskt dilemma detta arbete har som syfte att lösa, och jag vill endast peka på problemet så läsaren kan vara medveten om det. Med det sagt ser jag inte några problem att tillämpa dessa teorier på lagstiftning i det fortsatta arbetet, då jag inte gör några anspråk på att ifrågasätta lagstiftningens auktoritet och endast analyserar de språkliga val som gjorts i författandet.

2.4 Hur föreställer vi oss avsändaren och mottagaren?

För att kunna använda oss av Perelmans teori behöver vi konceptuellt ta reda på vem parterna är. Vem är avsändaren av en lagskrift och vem är mottagaren?

Petterson konstruerar en avsändare för lagtexten i sin studie över lagspråk och samhällsutveckling och jag anser att denna konstruktion är

mycket välgjord. Hon inleder genom att separera avsändaren av lagtexten i två grupper. Den första kallar hon för 'uppdragsgivaren' som ger direktiv till den andra gruppen 'författarna'. Hon medger att enskilda individer i författargruppen kan ha stor betydelse för utformningen av lagtexten, men efter flertalet granskningar och omarbetningar får författarens roll ses som instrumentell i sammanhanget. Resultatet blir en färdig, stiftad lag med en funktion i samhället. När detta sker så blir lagtexten i stället ett uttryck för en anonym rättsstat.²¹ När jag talar om avsändaren för lagstiftningen framöver, är det lagstiftaren som institution jag menar.

Mottagargruppen är lite mer komplicerad. Eftersom Perelmans teori bygger på att publiken inte är en monolit, så det vore inte särskilt väl avvägt att säga att lagstiftningens mottagare är *det svenska folket*, även om det är gruppen som gemensamt behöver förhålla sig till lagen. En av arbetsfrågorna är just att definiera mottagargruppen, men för att kunna göra det måste vi ha genomfört vår analys. Därför får vi nöja oss med att initialt öppna för möjligheten att det finns olika mottagargrupper som vi kan föreställa oss, som alla kan interagera med lagstiftningen på olika sätt. Hypotetiskt ser jag en inledande dikotomisering av gruppen *jurister* och *ickejurister* användbar i nedkommande analyser.

²¹ Petterson, s.19–20. Se även Wessén s. 45 för ett resonemang om svårigheten i att utpeka en enskild lagförfattare.

Kapitel 3 – Språket och lagen

3.1 Lagspråket genom historien

När 1734 års lag trädde i kraft var läskunnigheten hos befolkningen mycket låg i jämförelse med idag. Speciellt problematiskt var det att läsa och förstå en främmande juridisk text. Lagstiftningen behövde således läsas upp för folket, och muntligheten speglades i lagspråket. Detta gjordes på två sätt. Under gudstjänsten så läste prästerna upp allmänna kungörelser för den samlade publiken. Det var framför allt i syfte att göra folket medvetna om att det fanns en ny lag. När det handlade om lagstiftning som berörde kyrkan och dennes angelägenheter kunde det hända att prästen läste upp lagtext ur exempelvis kapitel 3 i missgärningsbalken om svordom och sabbatsbrott. Majoriteten av informationsbördan sköts dock över på häradsrätterna. När det hölls ting så läste häradshövdingen upp den nya lagen för en förhållandevis liten publiken. På så sätt kunde folket bli införstådda i lagtexten.²²

Gertrud Pettersson har noterat syntaktiska likheter mellan 1734 års lag och medeltidslagarna. Alla paragrafer var skrivna i löptext, man hade alltså inte anammat det punktsystem som präglar senare lagstiftning.²³ Redan på 1700-talet var det vanligt att lagbestämmelser formulerades som frågeformade konditionalsatser – det förekommer fortfarande. Paragraferna inleds genom att beskriva en handling, ger ett eller fler villkor på denna handling och följer sedan upp med en påföljd. Låt oss ta ett exempel från 1734 års missgärningsbalk:

Giör någor gäckeri med Gudstiensten, GUDs ord och Sacramenten, af lätt sinnighet; böte femtijo daler.²⁴

Om någon gör gäckeri, med gudstjänsten etcetera, på villkoret att det är av lätt sinnighet, så ska denne böta 50 daler. Denna satstyp var inte den enda

²² Pettersson, s.21. Även Wessén, s.46 för resonemang om läskunnighet och muntlighet.

²³ Pettersson, s.52.

²⁴ 1734 års lag, Missgärningsbalk, 1 kap. 2 §.

Pettersson hittade, men det var den enda som har hängt kvar från den fornsvenska lagstilen genom 1800-talet och 1900-talet.²⁵

Wessén menar att 1734 års lags förhållandevis enkla och enformiga språk hade att göra med att lagboken var tänkt att vara ”en folkets bok”. Det anser han att man lyckades med. När en domare högläst lagtexten för parterna i domstolen kunde han räkna med att de båda fick en full förståelse för vad som gällde. Korta satser och enkel meningsbyggnad skilde den från den synnerligen komplicerade kanslistilen.²⁶

Ett liknande sentiment går att hitta i upplysningsidealen. Voltaire uttrycker en vilja om en klar, enhetlig och koncis lagstiftning i syfte att förebygga korruption av rättsväsendet.²⁷ Voltaire ger också uttryck för ett behov av mottagarperspektiv i lagstiftningen, i syfte att skapa rätt som håller i längden.

Why is the Indian who gave us the rules of the game of chess willingly obeyed all over the world, and why are the popes' decretals, for example, to-day an object of horror and scorn? [T]he reason is that the inventor of chess combined everything with precision for the satisfaction of the players, and that the popes, in their decretals, had nothing in view but their own interest.²⁸

Idén att man måste beakta folkets förståelse och viljor i lagstiftandet är alltså inte något som var säreget för 1734 års lag. Det är en princip som växte på kontinenten under upplysningstiden. Det finns ett demokratiskt syfte i en lättförståelig lag.

I Petterssons undersökning av missgärningsbalken från 1734, strafflagen från 1864 och brottsbalken från 1962 drar hon några mycket intressanta slutsatser för detta arbetes syfte. Samtliga tre lagar formulerar bestämmelserna som påbud om vad som ska ske i domstolen, snarare än förbud som ska gälla ute i samhället. Med andra ord talar lagtexten om vad

²⁵ Pettersson, s. 60.

²⁶ Wessén, s.37.

²⁷ Voltaire, s.73. cit. ”Let all laws be clear, uniform and precise: to interpret laws is almost always to corrupt them”. Detta citat har upptäckts i efterhand och bör således examineras.

²⁸ Cit. Voltaire s.185–186.

domaren ska göra vid en given händelse, snarare än vad befolkningen inte får göra.²⁹ I utdraget från missgärningsbalken ovan ser vi ett exempel på detta, det är boten som är fokus, hur domstolen ska hantera *gäckeriet*.

En förändring som skett över århundrandena är subjektet strafflagarna adresserar. Lagstiftningen går från att ha ett utbrett medborgarperspektiv i missgärningsbalken där lagparagraferna ofta tilltalar den privata adressaten, till ett minskat medborgarperspektiv i strafflagen, till att vara helt utbytt mot ett domstolsperspektiv i brottsbalken. Det är i de senare lagarna i stället domaren som är adressaten och den som lagstiftaren riktar sitt tal mot.³⁰ I förhållande till Perelmans teori om föreställda publikker kan vi notera en historisk trend av att lagstiftaren här isolerar sitt tal och tilltalar den specifika mottagargruppen *jurister* snarare än gruppen *ickejurister* när det kommer till strafflagstiftning specifikt. Petterson kunde inte hitta en liknande perspektivförskjutning i hennes undersökning av giftermålslagstiftningen under samma period, så det är ingen allmän trend.³¹

Louis De Geer resonerade kring det svenska lagspråket på mitten av 1800-talet i häftet ”Om den juridiska stilen”. Han hade noterat en kritik mot domstolarnas skrivsätt i att de var obegripliga och vidlyftiga, men ville som motvikt samtidigt förmedla behovet och användningsområdet av det språk som användes för att navigera invecklade juridiska ämnen.³² Detta är enligt min mening huvudproblemet som han försökte tackla i häftet. Han riktade hård kritik åt vad han menade var en klandervärd vidlyftighet från speciellt underrätterna, och såg inget syfte i att göra saker krångligare än vad de behövde vara.

Man kan knapt tänka sig något mer barbariskt än dessa renskrifvarestilar, som för uppfattningen af ett enda längre ord tvinga ögat att öfver halfva bredden af ett ark stort skrifpapper klänga sig fram på smala streck mellan tunnsådda och ändå ganska små bokstäfver.³³

²⁹ Petterson, s. 139–140.

³⁰ Petterson, s. 140.

³¹ Petterson, s. 147.

³² De Geer, s. 1–2.

³³ Cit. De Geer, s.5.

De Geer skrev vidare om *juridiska pronomina* – ordböjningar och uttryckssätt som bara används i den juridiska stilen – som något som han såg kunde förbjudas i situationer där de inte bidrog till att göra texten behagligare för allmänheten, i syfte att frångå den juridiska stilens schablonartade natur.³⁴ Vi ser här en vilja att rikta *talet* mot gruppen *ickejurister*. Medborgarperspektivet behövde iakttas och värnas om i domstolsspråket.

Huvudargumentet och hans föreställda ideal för domstolsspråket var ett likställande med lagspråket. ”Ty den rätt kraftiga och värdiga lagstilen är företrädesvis tydlig, kort, allvarsam, ren och oprydd [...] så bör också den juridiska stilen vara”.³⁵ De Geer skiljde här domstolsspråket från lagspråket men i det framförde han samtidigt ett ideal för lagspråket. Lars Görän Eriksson menar att föregående citat har blivit en ledstjärna för svenskt lagspråk, och utgör en av grunderna till svensk lagspråkspolitik.³⁶

Under 1800-talet skedde det även en förändring i sättet lagen förmedlades på. Den tidigare framför allt muntliga traditionen blev systematiskt mer skriftlig och byråkratisk. Initiativet och utvecklandet av en skriftlig kanal för lag i Svensk Författningssamling och en ökad läskunnighet hos befolkning gjorde att lagen började skrivas för att läsas, snarare än talas. Petterson menar att detta gav lagstiftaren friheter som den inte tidigare haft. Mottagaren kunde absorbera lagtexten i egen takt, det fanns möjlighet att läsa om en paragraf. Detta gav lagstiftaren friheter som förändrade lagspråket.³⁷

Vi ser exempel på detta i att meningar blev längre och mer invecklade. Petterson undersökte det genomsnittliga antalet ord som användes i en syntaktisk mening (huvudsats) i de tre strafflagarna som tidigare nämnts. 1734 var siffran 22.6, 1864 var den 33.7, 1962 var den 33.3. Samma undersökning gjordes av giftermålslagarna. 1734 var siffran 22.2, 1826 var siffran 23.7, 1920 var siffran 29.5, 1987 var siffran 23.8.³⁸ Utöver längre meningar ser man fler och fler interna hänvisningar inom en specifik lag. Petterson menar att fenomenet är ett tecken på nyare lagstiftares

³⁴ De Geer, s.8–9.

³⁵ Cit. De Geer, s.11.

³⁶ Eriksson, SvJT 1997 s.256.

³⁷ Petterson, s.163–164.

³⁸ Petterson, s.63 – siffrorna är hämtade ur tabell 5.3 och avser all text.

överdrivna angelägenhet om att vara tydliga och precisa. Dock har hon svårt att se vinsterna i denna utveckling.³⁹

Man kan märka att det skedde en klar vändning i meningslängd under 1900-talets senare hälft. Petterson har i sin undersökning inte sett någon klar förklaring till denna vändning. Hon spekulerar om att ”nya befolkningslager” hade intagit den politiska och kulturella sfären på 1930-talet, och att detta kunde leda till att krav på tillgänglighet och pedagogik blev mer aktuellt än innan. Hon spekulerar vidare att lagspråket kan ha anslutit sig till en bredare allmän stilutveckling tillsammans med dagstidningar, studentuppsatser och fiktionsprosa.⁴⁰

För att ge en inblick i diskursen under denna tid kan vi se till Birger Wedbergs artikel i Svensk juristtidning från 1926. I artikeln ger han uttryck för sitt missnöje angående utvecklingen av det svenska lagspråket och exemplifierar detta genom att kritisera diverse språkliga krångligheter i jorddelningslagen. Med synnerligen vassa ord kritiserar han den moderna lagstiftaren, och hävdar att språket försämrats över tiden. Som slutplädering föreslår han ett lagförbud mot smaklös lagskrivning, med stränga straff vid överträdelse.⁴¹

Marianne Nordman skriver i en artikel i Svensk juristtidning år 1984 om det juridiska språkets funktion i samhället och menar att lagtexters svårbegriplighet för lekmän inte endast existerar på ett ”ytspråkligt plan” i lagspråket. Det finns missförstånd om det juridiska språkets funktion som ett fackspråk.⁴² Skillnaderna mellan allmänspråket och det juridiska språket går att förklara genom att allmänspråket förändras genom en naturlig lingvistisk process som grundar sig i användande, medan det juridiska språket förändras genom en laglig process.⁴³ Lagspråket har inte bara en kommunikativ funktion, det är ett redskap för jurister, ett verktyg som man använder sig av. Vaghet och tvetydighet har klara funktioner för detta verktyg, men det kan leda till missförstånd.⁴⁴

³⁹ Petterson, s.165.

⁴⁰ Petterson, s.171.

⁴¹ Wedberg, SvJT 1926 s.446–449.

⁴² Nordman, SvJT 1984 s.967.

⁴³ Nordman, SvJT 1984 s.955.

⁴⁴ Nordman, SvJT 1984 s.955–956.

Då lagtext är svårförståelig beror det ofta [på brister] i funktionsperspektivet och vacklan mellan en medborgarinriktad och en domstolsinriktad framställning.⁴⁵

Lars Göran Eriksson skriver en artikel på ämnet i Svensk juristtidning år 1997. Där menar han att man måste erkänna att lagspråket förbättrats under 1900-talets senare hälft på grund av att lagförfattarna fått hjälp av sakkunniga språkvårdare som med tiden sållat ut diverse styliga formuleringar ur lagtexten. Denna utveckling välkomnas av honom, samtidigt som Eriksson står fast vid att lagstiftaren inte bör inta en alltför pionjär roll i sitt språkbruk då man ”riskerar [...] att utmana löjet”.⁴⁶

3.2 Gällande rätt och vägledande författningar

Det klaraste ledljuset i hur lagspråket ska utformas hittar vi i 11§ språklagen. Paragrafen lyder som följer: ”Språket i offentlig verksamhet ska vara vårdat, enkelt och begripligt”.⁴⁷ Lagbestämmelsen ger en bred riktning för vad som förväntas av myndighetsspråket i allmänhet.

I propositionen till språklagen framgår skäl för regeringens förslag. De som företräder det allmänna ska använda ett sådant språk som den enskilde medborgaren kan förstå. Det är viktigt av rättssäkerhetsskäl och för att medborgarna ska ha förtroende för den offentliga verksamheten. Paragrafen ställer tre krav på språket, att det ska vara vårdat, enkelt och begripligt. Med *vårdat* menas att språket ska följa så kallade ”gängse språknormer”. Med *enkelt* menas att språket ska ligga relativt nära talspråket. Med *begripligt* menas att språket ska vara mottagaranpassat.⁴⁸

Även i förarbetena till förvaltningslagen finner vi motiveringar om behovet av att använda ett enkelt, korrekt och mottagaranpassat språk i den offentliga verksamheten. Lagstiftaren är visserligen inte en

⁴⁵ Cit. Nordman, SvJT 1984 s.956

⁴⁶ Eriksson, SvJT 1997 s.257.

⁴⁷ Cit. språklagen (2009:600) 11 §.

⁴⁸ Prop. 2008/09:153 s. 32.

förvaltningsmyndighet men jag anser att en analog liknelse inte är särskilt långdragen. Lagstiftaren uttrycker i propositionen en vilja att undvika krångliga och byråkratiska uttrycksätt som gör det svårt för enskilda medborgare att sätta sig in i myndighetens resonemang.⁴⁹ Detta motiveras vara ett steg i att värna om ett effektivt och rättssäkert myndighetsförfarande tillsammans med en god service till folket. I slutändan blir det ett derivat av regeringsformens 1 kap. 1 §.⁵⁰ Om inte folket förstår beslutet så är inte beslutet särskilt demokratiskt.

Det verkar finnas klara intentioner från lagstiftarens håll att arbeta för att skapa ett kanslispråkligt stilideal som allmänheten kan förstå. Ett av de mest konkreta försöken i den riktningen är Svarta listan (SB PM 2011:1) som är en samling språkliga riktlinjer för svenska författningar, som ges ut av statsrådsberedningen.⁵¹ Namnet kan ge intrycket av att Svarta listan är en lista av förbjudna ord, men i realiteten är det ett försök att inspirera en språklig förändring i svenska författningar. Syftet är att ge alternativ till oklara begrepp och göra författningstexterna mer förståeliga.⁵² Dokumentet struktureras genom att presentera ett problematiskt begrepp under rubriken 'undvik' och sedan presentera en alternativ synonym under rubriken 'skriv hellre'. Noterbara begrepp som presenteras är 'dröjsmål', specifikt i negativ bemärkelse (utan dröjsmål), som bör bytas ut till 'genast', 'omedelbart' eller 'snarast möjligt'.⁵³ Ett annat exempel är ordet 'föreligga' som bör ersättas med 'finnas'.⁵⁴ Svarta listan gavs ut för första gången 1988, men har uppdaterats med nya versioner vid ett antal tillfällen. Den fjärde och nyaste upplagan från 2011 bytte ut 'skall' mot 'ska' i alla exempelfraser.⁵⁵

Utöver Svarta listan hittar vi riktlinjer för författningsskrivning i Myndigheternas föreskrifter (Ds 1998:43), som också är utgivna av Statsrådsberedningen. Dokumentet är en handbok i författningsskrivning och ger – bland mycket annat – riktlinjer för författningars språkliga utformning.

⁴⁹ Prop. 2016/17:180 s.193–194.

⁵⁰ Prop. 2016/17:180 s.20–21.

⁵¹ SB PM 2011:1, s.3.

⁵² SB PM 2011:1, s.4.

⁵³ SB PM 2011:1, s.8.

⁵⁴ SB PM 2011:1, s.11.

⁵⁵ SB PM 2011:1, s.3.

Precis som i språklagen framhäver Myndigheternas föreskrifter (hädanefter MF) ett behov av ett klart och enkelt lagspråk.

Det finns ingen anledning att använda ett speciellt språk när man skriver författningar. Ett klart och enkelt språk gör det lättare även för fackmän att koncentrera sig på författningens sakliga innehåll.⁵⁶

Noterbart i föregående citat är att det görs en distinktion mellan fackmän och – i och för sig underförstått – vad jag i min hypotetiska dikotomisering skulle klassa som *ickejurister*. Detta kan ses som något som talar för vår inledande hypotes i att tvådela mottagargruppen. MF exemplifierar det olyckliga, ålderdomliga lagspråket med att tala om *nakna substantiv*:

I författningstext finner man t.ex. ”Kommun skall samråda med länsstyrelse”, när det med normalt språkbruk skulle heta ”Kommunen skall samråda med länsstyrelsen”.⁵⁷

Att bestämma substantiven på detta sätt gör att meningen känns mer flytande och sammanhängande. Statsrådsberedningen menar också att det ger bättre möjligheter att peka på sammanhang i lagtexten, då ett bestämt substantiv kan hänvisas tillbaka till senare i texten, på ett sätt man inte kan göra med ett naket.⁵⁸

En annan riktlinje för att få ett klarare och enklare språk är att undvika långa och krångliga meningar i lagtexten. Ofta ser man texter hänga upp meningens huvudsakliga information med otaliga bisatser och satsförkortningar. I stället bör språket utformas på ett sätt som inte gör att normalläsaren behöver gå tillbaka och läsa om en paragraf för att förstå den. I stället för att exempelvis väva in undantagen för en viss bestämmelse i en bisats så bör man först klargöra när regeln är tillämplig för att sedan lägga till de fall där den inte är tillämplig i ett nytt stycke. Ett annat exempel är paragrafer som inleds med bisatser som redogör för diverse förutsättningar

⁵⁶ Cit. Ds 1998:43 s.95.

⁵⁷ Cit. Ds 1998:43 s.96

⁵⁸ Ds 1998:43 s. 96–97.

och håller lagparagrafens huvudsakliga syfte 'hemligt' till den sista meningen. I stället bör man lyfta fram det viktigaste, och rada upp förutsättningar i punktform efteråt.⁵⁹

MF hanterar också ordval i författningen på ett sätt som påminner en om Svarta listan. Det framhävs att det är dags att byta ut ålderdomliga ord och att man aktivt bör försöka att inte ta föråldrade föreskrifter som förebilder när man skriver nya författningar. Därefter listar man en mängd ord som bedömts föråldrade, och presenterar alternativ.⁶⁰ Utöver det fastställs det att *det korta* föredras framför *det långa* och att *det lediga* föredras framför *det stela*. Man bör således undvika onödiga prepositioner och långa juridiska pronomen som exempelvis 'förevarande'.⁶¹ Myndighetsspråket måste vara lättbegripligt men samtidigt korrekt. Språket är i ständig förändring, därför är det viktigt att myndigheter frigör sig från tidigare texter när de skriver ny författning och att de arbetar om och moderniserar språket när de uppdaterar äldre författningar.⁶²

När jag läser riktlinjerna i MF ser jag ett försök till en omkonstruktion av de mest högtravande traditionerna i det svenska lagspråket. Man har sett tendenser i myndighetsspråket och pekat på specifika trender – där det svider som mest – för att proaktivt föra språket till ett nytt ställe. Samtliga rekommendationer är ett försök att få lagspråket att bli så naturligt och "vanligt" som möjligt. Ett genomsyrande tema för lagstiftningen och författningarna som ovan presenterats är ett försök att motverka det högtravande och stiltiga språk som genomsyrar lagstiftningen och myndighetsspråket i allmänhet. I det framförs en vilja att göra detta språk så tillgängligt som möjligt för allmänheten. Sättet man har valt att göra detta på är dels genom allmänna riktlinjer om ett klart och enkelt språk, dels genom att exemplifiera hur man inte ska skriva – och hur man kan skriva i stället. Det är framför allt språkets syntax man attackerar, inte nödvändigtvis semantiken som ligger under den. Semantiken vill man hålla fast vid.

⁵⁹ Ds 1998:43 s.99–101.

⁶⁰ Ds 1998:43 s.104.

⁶¹ Ds 1998:43 s.108–109.

⁶² Ds 1998:43 s.119–120.

3.3 EU-rättens inverkan

Lars Göran Eriksson påpekar en anmärkningsvärd översättning i Lag (1994:2087) med anledning av Sveriges tillträde till den multilaterala överenskommelsen om undervägsavgifter, om just användningen av ordet 'undervägsavgifter'.⁶³ I lagens andra paragraf klargör lagstiftaren förvisso vad som menas med begreppet men hur ordets utformning kan kopplas till dess väsende förblir oklart för läsaren.⁶⁴ Lagen avser domstolars behörighet i mål om betalningsskyldigheter för avgifter flygbolag ska betala stater som tillhandahåller navigeringsmedel vid överflygning. I den mån jag får spåna kan jag tänka mig att begreppet är en direktöversättning av engelskans 'underway', syftat på att planet befinner sig 'on the voyage underway' snarare än vid start eller landning, men det är för mig fortfarande oklart riktigt vad som menas. Denna typ av bristfälligt språkbruk skiljer sig från tidigare exempel, då det huvudsakliga problemet härstammar i själva översättningen.

I Myndigheternas föreskrifter hanteras EU-rättens inverkan på det svenska lagspråket. Man menar att EU-rättsakter ofta kännetecknas av långa meningar och inskjutna satser. Resultatet blir ett språk som inte känns svenskt, vilket inte är eftersträvänsvärt. MF rekommenderar myndigheter att skriva författningar som de "ska skrivas" enligt handboken, med ett modernt svenskt lagspråk. Om översättningar av specifika begrepp saknas så ska man samråda med språkexperter på Regeringskansliet, Svenska språknämnden och Tekniska nomenklaturcentralen.⁶⁵ Det rekommenderas att man undviker engelsk- eller franskpåverkade begrepp som 'implementera' och i stället använder sig av 'införa' eller 'genomföra'. Man bör inte heller hänvisa till EU-organ eller direktiv med deras engelska förkortningar.⁶⁶

Kontentan av hur lagstiftaren ska hantera EU-rättens inverkan på svenskt lagspråk blir antyklimatiskt nog inte mer än att den bör försöka försvenska språket som används i direktiven. Riktlinjerna för hur detta bör göras är de samma som riktlinjerna för resten av det svenska lagspråket.

⁶³ Eriksson, SvJT 1997 s.258.

⁶⁴ Lag (1994:2087) §2 / Nu SFS 2004:670 (den reviderade Eurocontrolkonventionen).

⁶⁵ Ds 1998:43 s. 96.

⁶⁶ Ds 1998:43 s. 110.

3.4 Det juridiska gruppspråket

I regeringsformen 1 kap. 1 § framgår att all makt i Sverige utgår från det svenska folket. Med det menas att riksdagen har fulla mandat att stifta lagar så länge de inte strider mot högre rätt. På samma linje fastställs det i Regeringsformen 11 kap. 3 § att domstolarna i Sverige åtnjuter självständighet från inflytande från regering och riksdag och att domstolarnas och domarnas självständighet är av stor vikt för demokratin. Frågan man kan ställa sig i förhållande till detta är om inte en sådan självständighet på grundlagsnivå skulle kunna användas för att misskreditera försök att ändra det svenska myndighetspråket. Det torde vara domstolens och lagstiftarens prerogativ att formulera lagar och domar på det sätt som de ser bäst lämpat. Om ett "kanoniskt" juridiskt språk är en produkt av denna självständighet, borde det inte då vara i enlighet med våra demokratiska principer?

Domare hänvisar ofta till självständighetsprincipen för att försvara språket som används, men denna självständighet föreligger endast i frågor som berör själva beslutsfattandet fram till det att beslutet faktiskt fattats, inte frågor om hur detta beslutsfattande kläs i ord.⁶⁷ Vi kan exempelvis läsa i språklagen att det finns ett krav att språket i domstolar är svenska, domstolens självständighet kan följaktligen inte läggas till grund för att börja skriva domar på tyska.⁶⁸ I övrigt kan argument föras för att ett avvikande från ett normativt, komplicerat och gammalmodigt språk torde förefalla mer 'självständigt' än att blint följa och upprepa samma formuleringar som ens föregångare.⁶⁹

I boken "Klarspråk i domar" resoneras det kring det juridiska gruppspråket i framför allt domstolsväsendet och det ges en väldigt annorlunda bild av problematiken än vad som framkommer i tidigare delar av arbetet. Det kanslispråkliga stilideal som än idag präglar domar och juridiska texter har mindre lagstöd än vad man lekmannamässigt hade kunnat tänka sig. Det är snarare en produkt av en allmän vilja och förväntan att förhålla sig traditionella språkmönster hos juristerna själva. Juriststudenter påbörjar sin

⁶⁷ Björneke, Bohlin, Hagsgård och Sundin, s. 19.

⁶⁸ Språklag (2009:600) 10 §.

⁶⁹ Björneke, Bohlin, Hagsgård och Sundin, s. 19.

utbildning genom att läsa domar och lagtexter som använder sig av ett visst typ av språk. Nyanställda jurister och myndighetsskribenter uppmanas att använda samma språk i sitt arbete. Gamla textmönster som inte verkar ha något egentligt praktiskt syfte färgar sättet jurister och studenter interagerar med sina verktyg i sitt dagliga arbete. Språkkulturen sjunker in och idealet att hitta den så kallade ”juridiska tonen” blir en betydande del av arbetet.⁷⁰

Vad som händer med jurister som medvetet eller omedvetet avviker från detta gruppspråk blir en fråga som är svår att ge ett definitivt svar på. En lärare på juristutbildningen i Uppsala menar att det absolut händer att ”oförsiktiga jurister definierar ut sig själva ur gemenskapen genom att lägga sig till med ett avvikande språkbruk”.⁷¹ Om jurister använder ”rätt språk” i sitt arbete får det i stället motsatt effekt, i det att de antas kunna sin sak. Det styltiga och föråldrade kanslispråket blir en indikator för den auktoritet och kunskap som juristen antas besitta, eller kanske snarare anser sig själv besitta. Denna hypotes stärks av det faktum att det ofta är de yngsta juristerna som använder sig av det mest högtravande språkbruket, medan det är vanligare för exempelvis ordinarie domare att faktiskt avvika från kanslispråket i sina domslut.⁷² Språket är flaskhalsen till gemenskap mellan jurister, jargongen visar att man är en del av innegruppen, idealet blir således att vara lagom oförståelig. Språket blir ett maktmedel och konservatism i språkbruket upplyfts som eftersträvansvärt. Vi ser tecken på detta inte minst i språket som används i domar. Ordet ’skall’ används exempelvis inte i lagar och författningar efter den 18 september 2007, det är utbytt mot ordet ’ska’. Som tidigare nämnts ledde detta till en helt ny utgåva av Svarta listan. Trots detta förekom ’skall’ i över 21 000 domar under 2019.⁷³ Det konservativa juridiska gruppspråket uppehålls av juristerna själva.

Det framgår förvisso i språklagen att myndigheter ska ta ansvar för att svenska facktermer används och utvecklas.⁷⁴ Det är dock inte användandet av fackord – som kan vara användbara i många situationer – en läsare kan vara tvungen att slå upp och lära sig som blir det slutgiltiga

⁷⁰ Björneke, Bohlin, Hagsgård och Sundin, s.12–13.

⁷¹ Cit. Björneke, Bohlin, Hagsgård och Sundin, s. 14 (det framgår inte vem de citerar).

⁷² Björneke, Bohlin, Hagsgård och Sundin, s.14.

⁷³ Björneke, Bohlin, Hagsgård och Sundin, s.18.

⁷⁴ Språklag (2009:600) 12 §.

problemet när man talar om det juridiska gruppspråket. Det är i stället användandet av ord som en läsare kan tro sig förstå, men som i domens eller lagens sammanhang betyder något annat.⁷⁵

⁷⁵ Björneke, Bohlin, Hagsgård och Sundin, s.19.

Kapitel 4 – Konsumentköplagarna

4.1 Genomgång av språkliga karaktärsdrag i lagtexten

Den första och kanske mest påtagliga skillnaden mellan de två lagarna är deras omfattning. Den gamla konsumentköplagen består av 49 paragrafer, den nya är dubbelt så lång med 98 paragrafer uppdelat på 9 kapitel. Anledningen till förändringen är det utökade tillämpningsområdet hos den nyare lagstiftningen.

I början av de båda lagarna möts läsaren med en ordlista som klargör några begrepp som används i lagtexten. I gamla konsumentköplagen består ordlistan av två begrepp. En definition av 'konsument' och en definition av 'näringsidkare'. Lagen är tillämplig på handelsrelationen mellan just näringsidkare och konsumenter. Ordlistan bidrar till ett klargörande av vem dessa parter är.⁷⁶ I lagen så används dessa begrepp dock mycket sällan, och lagstiftaren har valt att använda sig av begreppen 'köpare' och 'säljare' i stället. Definitionerna är till för att klargöra lagens tillämpningsområde i den första paragrafen, inte nödvändigtvis för att hjälpa läsaren att förstå lagtexten bättre.

I nya konsumentköplagen har ordlistan växt till elva definitioner. Till en del beror detta på att lagens tillämpningsområde har växt för att nu även innefatta digitalt innehåll och digitala tjänster. Frånsett det ges läsaren numera definitioner av exempelvis 'vara', 'lös sak' och 'tillverkare'. Detta är enligt min mening en förbättring, då det hjälper mottagare som inte är införstådda i det juridiska grupspråket.⁷⁷ Dock vill jag höja läsarens öga för kvalitén av några av definitionerna i nya konsumentköplagen, särskilt definitionen av 'digitalt innehåll' och 'digital tjänst'.

Nya konsumentköplagen 1 kap 2 §

digitalt innehåll data som framställs och tillhandahålls i digital form,

⁷⁶ Konsumentköplag (1990:1993) 1 §.

⁷⁷ Konsumentköplag (2022:260) 1 kap 2 §.

digital tjänst en tjänst som gör det möjligt för konsumenten att skapa, bearbeta, lagra eller få tillgång till uppgifter i digital form, eller att utbyta uppgifter eller interagera på annat sätt med uppgifter i digital form som laddas upp eller skapas av konsumenten eller av andra användare av tjänsten,

Gränsdragningen mellan dessa två begrepp är svår att dra. För lagens innehåll spelar det mindre roll då bestämmelserna är enhetliga för de båda.⁷⁸ Ur ett utbildningsperspektiv får man nästan hävda att begreppen är utbytbara. Om något så borde 'digitalt innehåll' helt absorbera 'digital tjänst' då en digital tjänst också får antas vara data som framställs och tillhandahålls i digital form. Om vi gräver lite i lagkommentarerna så framgår det att 'digitalt innehåll' avser avtal om ett enskilt eller periodbundet tillhandahållande som exempelvis köpet eller hyrandet av en e-bok, medan 'digital tjänst' avser något som konsumenten inte har en varaktig kopia av, som exempelvis en streamingtjänst.⁷⁹ Detta är enligt min mening svårt att härleda ur legaldefinitionerna.

Nya konsumentköplagen inleds med en övergripande beskrivning av lagens huvudsakliga innehåll, med en förenklad innehållsförteckning som hjälper läsaren att leta i den betydligt längre lagstiftningen.⁸⁰ Det finns ingen motsvarighet till detta i den gamla konsumentköplagen. En inledande ingress som vägleder läsaren får anses bidra till en mer lättförståelig lag.

Den gamla konsumentköplagen har genomgått en rad lagändringar sedan stiftandet.⁸¹ I samband med lagändringen SFS 2014:11 kan man se ett avvikande från användandet av pronomenet 'han' i lagspråket. I de uppdaterade paragraferna används i stället 'han eller hon' för att beskriva rättssubjektet.⁸² I nya konsumentköplagen används uteslutande 'han eller hon'. Bristen på könsneutralitet i äldre lagstiftning har många problem, men

⁷⁸ Se Anne Kutteneulers lagkommentar (karnov, dec 2023) till 1 kap 2 § (JUNO nr.6).

⁷⁹ Se Anne Kutteneulers lagkommentar (karnov, dec 2023) till 1 kap 2 § (JUNO nr.6–7).

⁸⁰ Konsumentköplag (2022:260) 1 kap 1 §.

⁸¹ Se SFS:

(2002:587),(2003:162),(2004:458),(2004:553),(2005:62),(2008:492),(2014:11),(2020:167), (2022:260).

⁸² Se exempelvis Konsumentköplag (1990:932) 13 §.

jag skulle inte vilja hävda att det gör lagen svårare att förstå, inte heller vill jag argumentera för att användandet av 'han eller hon' krånglar till språket. Om något kan man hävda att 'hen' hade varit ett bättre, enklare och mer heltäckande pronomen, men där är inte riktigt den svenska lagstiftaren än. Dock kan man säga att bristen på kontinuitet i den gamla konsumentköplagen kan göra att den röda linjen in lagspråket suddas ut. Detta är – mer än något annat – en produkt av den långa rad lagändringar som gamla konsumentköplagen genomgått. Lapptäcket som utgjorde den upphävda lagstiftningen menar jag kan göra att den blir mer svårförståelig.

För att exemplifiera de språkliga ändringarna mellan lagarna kommer några bestämmelser att jämföras, för att se hur lagstiftaren har valt att omformulera sig efter uppdateringen. Bestämmelsen om reklamation i de båda konsumentköplagarna inleds med följande meningar:

Gamla konsumentköplagen

23 §

Köparen får inte åberopa att varan är felaktig, om han inte lämnar säljaren meddelande om felet inom skälig tid efter det att han märkt eller borde ha märkt felet (reklamation). Meddelande som lämnas inom två månader efter det att köparen märkt felet skall alltid anses ha lämnats i rätt tid. I fall som avses i 1 § andra stycket kan meddelande om felet i stället lämnas till näringsidkaren.

Nya konsumentköplagen 5

kap. 2 §

Konsumenten får åberopa att varan är felaktig endast om han eller hon lämnar näringsidkaren ett meddelande om felet inom skälig tid efter det att konsumenten borde ha märkt felet (reklamation). En reklamation får i stället göras hos någon som har åtagit sig att för näringsidkarens räkning avhjälpa fel på varan eller hos den som enligt 1 kap. 4 § har förmedlat köpet. En reklamation som görs inom två månader efter det att

Har någon annan än säljaren
åtagit sig att för dennes
räkning avhjälpa fel i en vara,
kan reklamationen i stället
göras hos honom.

konsumenten märkt felet ska
alltid anses ha gjorts i rätt tid.

Meningen i gamla konsumentköplagen inleds med en dubbelnegation vilket i sig hade fått den rödmarkerad av varenda gymnasielärare i landet. Problemen slutar dock inte där då meningen avslutas med en parentes som hänvisar tillbaka till början av andra bisatsen. En *ickejurist* hade med rätta kunnat anta att 'reklamation' syftade att klargöra det ord det står intill, dvs. 'felet' eller 'borde märkt felet'. *Juristen* vet att 'reklamation' i själva verket är en hänvisning till 'lämnar säljaren meddelande' – det är handlingen som man syftar på, inte 'borde märkt felet'. Lagparagrafen klargör definitionen av reklamation fast den gör det på ett sätt som inte visar den för någon som inte redan vet vad det betyder.

Den uppmärksamme läsaren kan notera att lagstiftaren använt sig av två begrepp för vad som utgör en acceptabel tid för reklamation. I första meningen använder den sig av 'skäligen tid', i den andra så använder den sig av 'rätt tid'. Båda begreppen syftar på samma tidsfrist i det specifika fallet, men har olika legaldefinitioner. Hur man definierar skälighet är ett återkommande problem för jurister. I kortfattad mening är det en tid som är acceptabel utifrån de specifika omständigheterna. Begreppet 'rätt tid' syftar på en bestämd tidsfrist (två månader) och infördes i samband med konsumentköpsdirektivet och skrevs inte i samband med att lagen ursprungligen stiftades.⁸³ Lagstiftaren har utökat lagen och i det gjort den mer komplicerad att förstå för *ickejuristen*. Denna särindelning finns dock kvar nya konsumentköplagen.

Dubbelnegationen från den gamla konsumentköplagen har tagits bort i den nya, och i stället redogör lagtexten för den specifika situation där en konsument får reklamera. Samma parentes mot slutet av meningen ger en viss oklarhet över precis vad begreppet innebär. Om något ger bristen på

⁸³ Se Alexander Unnersjö's kommentar (Karnov, dec 2023) till Konsumentköplag (1990:932) 23 §.

ett kommatecken en klarare bild av vad som menas. Frågan är dock hur legaldefinitionen av ordet reklamation – i det att det är själva meddelandet som ska ske i skälig tid som utgör reklamation – hänger ihop med hur begreppet 'reklamation' används i vardagligt tal. Enligt legaldefinitionen borde det vara omöjligt att "reklamera för sent", då tidskravet är inbyggt i begreppet. Om man reklamerat för sent har man inte reklamerat över huvud taget. I vardagligt tal är det inte ovanligt att använda begreppet på det sätt, man kan säga att någon reklamerat för sent utan att riskera att bli missförstådd. Denna skillnad mellan legaldefinitionen och den allmänna förståelsen av ett begrepp, är något som hänger kvar.

I båda lagarna hänvisar lagstiftaren till andra lagparagrafer i lagtexten. I stället för att exempelvis skriva ut regelverket för tidsperioden för näringsidkarens felansvar så väljer man att hänvisa läsaren till en annan del av lagen.⁸⁴ Detta sätt att skriva lag gör livet lättare för *juristen*, som i och med vidarehänvisningen vet var den ska leta, men mycelet av vidarehänvisningar bidrar till en oklar linje i texten. För att förstå en paragraf måste man plötsligt läsa tre nya, för att förstå dem behöver man kanske läsa fem till. Enligt min mening bidrar inte detta till att tröskeln för att förstå lagen sänks, om något så höjs den. Hänvisningen i gamla konsumentköplagen är till första paragrafens andra stycke som reglerar lagens tillämpningsområde om säljaren inte är en näringsidkare men köpet ändå förmedlas av en näringsidkare. I hänvisningen i reklamationsbestämmelsen använder man begreppet 'näringsidkare', trots att man över allt annars använder begreppet 'säljare'. Det är för att näringsidkaren som omnämns inte är säljare i detta specifika scenario. Denna typ av omvägar har juridiska syften, men de bidrar till språkknutar som förefaller godtyckliga för någon som inte redan vet varför de existerar.

På samma linje hittar vi en intressant skillnad mellan lagarna i hur man väljer att benämna de två adressaterna. I gamla konsumentköplagen talar man om 'köparen' och 'säljaren', i den nya talar man i stället om 'näringsidkaren' och 'konsumenten'. I och med att begreppen definieras i början av lagen, och det faktum att lagen heter 'konsumentköplagen' kan man

⁸⁴ Konsumentköplag (2022:260), 5 kap. 2 § 2 st.

anse att den nya konsumentköplagens sätt att benämna adressaterna är bättre ur ett klarhetsperspektiv. Å andra sidan är 'köpare' och 'säljare' vanligt förekommande ord i dagligt tal, och det råder gissningsvis ingen förvirring över vem lagstiftaren menar i den gamla lagstiftningen heller. Jag skulle vilja hävda att 'konsumenten' är en klar förbättring, då det specificerar handelsrelationen, och det är ett tillräckligt vedertaget begrepp som majoriteten av svensktalande förstår. 'Näringsidkare' specificerar också handelsrelationen – alla säljare är inte näringsidkare – således kan det leda till mindre förvirring. 'Näringsidkare' som ord får dock antas inte vara lika vanligt förekommande i vardagligt tal. I och med definitionen i lagens inledning borde det dock inte föranleda större problem.

Vi ser även ett exempel på hur lagstiftaren lyft in det tidigare separata stycket om hur reklamationen kan förskjutas till någon som åtagit att avhjälpa ett fel i det första stycket. Detta skulle jag säga gör att lagparagrafen blir svårare att överblicka, då läsaren 'bollas' mellan olika kriterier i ett och samma stycke. Denna mening mynnar också ut i en hänvisning till en annan del av lagen. Sammanfattat vill jag påstå att detta är ett steg bakåt, i jämförelse med strukturen på bestämmelsen i den gamla konsumentköplagen. Det är inte heller i enlighet med riktlinjerna i MF.

Låt oss nu röra oss in i skadeståndsbestämmelsen för att göra en liknande läsning. Nedan följer en uppställning av skadeståndsbestämmelsen i gamla och nya konsumentköplagen.

Gamla konsumentköplagen
30§ (1–2 st.)

Köparen har rätt till ersättning för den skada han lider genom att varan är felaktig, om inte säljaren visar att underlåtenheten att avlämna en felfri vara beror på ett hinder utanför hans kontroll som han

Nya konsumentköplagen 6
kap. 1 §

Konsumenten har rätt till ersättning för den skada han eller hon lider genom att näringsidkaren är i dröjsmål eller varan är felaktig, om inte näringsidkaren visar att dröjsmålet eller felet beror på ett

inte skäligen kunde förväntas ha räknat med vid köpet och vars följder han inte heller skäligen kunde ha undvikit eller övervunnit.

Beror underlåtenheten att avlämna en felfri vara på någon som säljaren har anlitat för att helt eller delvis fullgöra köpet, är säljaren fri från skadeståndsskyldighet endast om också den som han har anlitat skulle vara fri enligt första stycket. Detsamma gäller om felet beror på en leverantör som säljaren har anlitat eller någon annan i tidigare säljled.

hinder utanför näringsidkarens kontroll

1. som näringsidkaren inte skäligen kunde förväntas ha räknat med vid köpet, och
2. vars följder näringsidkaren inte heller skäligen kunde ha undvikit eller övervunnit.

Om dröjsmålet eller felet beror på någon som näringsidkaren har anlitat för att helt eller delvis fullgöra köpet, är näringsidkaren fri från skadeståndsskyldighet endast om också den som näringsidkaren har anlitat skulle vara fri enligt första stycket. Detsamma gäller om dröjsmålet eller felet beror på en leverantör som näringsidkaren har anlitat eller någon annan i ett tidigare säljled.

Det första som slår en när man läser de båda lagbestämmelserna är skillnaden i hur de kumulativa rekvisiten över villkoren som behöver föreligga för att ett hinder utanför näringsidkarens kontroll ska kunna friskriva denne från skadestånd. I nya konsumentköplagen är rekvisiten upplistade, i enlighet med rekommendationen i MF. Enligt min mening bidrar det till en klarare förståelse för hur lagstiftningen är tänkt att läsas, men det drar också blicken till listan. Frågan man kan ställa sig är om rekvisiten i punktform är det som bör dra fokus, eller om den faktiska huvudpunkten kommer precis innan listan. Det är väl ”hindret utom näringsidkarens kontroll” som utgör det stora undantaget som konsumenten bör förhålla sig till. Alternativt hade det

rekvisitet också kunnat placeras i listan, för att öka klarheten och presentera samtliga rekvisit för att huvudregeln ska kunna tillämpas.

I gamla konsumentköplagen ser vi en språklig omväg i första och andra stycket, som har försvunnit i den nya. Det är säljarens underlåtenhet att sälja en felfri vara som är grundantagandet och punkten man väljer att formulera bestämmelsen runt. Snarare än dröjsmålet/felet, som är fallet i nya konsumentköplagen. Jag menar att ”underlåtenhet att sälja en felfri vara” insinuerar någon form av uppsåt hos säljaren. Underlåtenhet är ju något som försiggår hos själva personen, ett val – eller ickeval – denne gör. Det framgår dock senare i bestämmelsen att detta inte alls är ett krav, det är snarare grundregeln att säljaren ska sälja en felfri vara. Varor med fel är undantaget och uppsåt hos säljaren är inget krav. När vi i stället tittar på vad ’underlåtenhet’ betyder i ren juridisk mening, i exempelvis strafflagstiftning, så är det ett sätt att beskriva inaktivitet i en situation där någon kunnat vara aktiv.⁸⁵ Dock har juridiska begrepp olika betydelse inom olika rättsområden. I den nya lagstiftningen centrerar man narrativet runt dröjsmålet och felet, vilket inte bidrar till samma förvirring. Formuleringen i den nya konsumentköplagen får anses vara mer i linje med klarhetskravet, och bidrar till en mer effektiv argumentation.

Vi kan notera ett friskt användande av skälighetsrekvisitet i båda lagarna. Som tidigare nämnts är detta ett svårt begrepp att förstå sig på. Jag skulle påstå att det blir ännu svårare om det används flera gånger för att beskriva olika saker. Det är mycket förståelse som hänger på det begreppet. Varför man inte väljer att ge en kortfattad definition av skälighetsrekvisitet i lagens inledning är för mig mycket oklart.

Avslutningsvis ska vi titta på hur lagstiftaren hanterar lagens nya tillämpningsområde. I den nya konsumentköplagens nionde kapitel hittar vi majoriteten av bestämmelserna om ’digitalt innehåll’ utöver de som finns i lagens inledande paragrafer. Den inledande paragrafen i nionde kapitlet fastställer när digitalt innehåll och tjänster ska anses vara tillhandahållna.

⁸⁵ Se exempelvis definitionen av underlåtenhetsbrott i Åklagarmyndighetens ordlista.

Nya konsumentköplagen 9 kap. 1 §

Om tiden för tillhandahållande av det digitala innehållet eller den digitala tjänsten inte följer av avtalet, ska tillhandahållandet ske utan onödigt dröjsmål.

Ett digitalt innehåll är tillhandahållet när konsumenten ges tillgång eller åtkomst till innehållet eller ett medel som är lämpligt för att få tillgång till eller ladda ned det. En digital tjänst är tillhandahållen när den görs tillgänglig för konsumenten.

För digitalt innehåll på ett fysiskt medium ska 2 kap. 1 och 2 §§, 3 § första stycket och 5 och 6 §§ tillämpas, i stället för det som anges i första och andra styckena.

I paragrafens första stycke hittar vi en ny tidsfristsbeskrivning. Tillhandahållandet ska inte ske inom 'skälig tid', det ska i stället ske 'utan onödigt dröjsmål'. Med begreppet syftas att näringsidkaren ska tillhandahålla det digitala innehållet eller den digitala tjänsten så snabbt som möjligt. Utgångspunkten är att tillhandahållet ska ske omedelbart, men marknadspraxis och tekniska möjligheter är av betydelse.⁸⁶ Läsaren har nu ytterligare ett tvetydigt juridiskt begrepp att förhålla sig till, som beror på omständigheter i det specifika fallet. Begreppen avser olika saker i juridisk mening, men de är synnerligen snarlika tidsfrister som hade kunnat anses vara synonyma. Utöver det så är 'utan dröjsmål' som tidigare nämnts ett begrepp som Svarta listan rekommenderar att man inte använder i författningar. Lagstiftaren har alltså valt att frånga rekommendationerna i den nya konsumentköplagen.

I paragrafens sista stycke kan vi notera hur lagstiftaren har vävt in det utökade tillämpningsområdets med de tidigare bestämmelserna. För att få reda på bestämmelserna om tillhandahållande för 'digitalt innehåll på ett fysiskt medium' hänvisas läsaren tillbaka i lagen. Vad som menas med

⁸⁶ Se Anne Kutteneulers lagkommentar (karnov) till konsumentköplag (2022:260) 2 kap 2 § och 9 kap 1 §.

'digitalt innehåll på ett fysiskt medium' är inget som lagstiftaren definierar i ordlistan i lagens inledning. Vad som avses är typ en DVD-skiva, något som hade fallit inom tillämpningsområdet för den gamla konsumentköplagen. Jag har svårt att se anledningen till att denna typ av varor behöver ett nytt separat begrepp, som endast presenteras som ett undantag för regeln om 'digitalt innehåll', när det tidigare var en lös sak som alla andra. I undantagsregeln hänvisar lagstiftaren läsaren också till reglerna som gäller för lösa saker. Om inte det är ett exempel på en onödig komplikation har jag svårt att se vad som skulle uppfylla det kravet.

4.2 Inblick i förarbetena

Innan vi rör oss in i förarbetena vill jag poängtera storleken på tröskeln som en läsare som befinner sig i mottagargruppen *ickejurister* behöver kliva över för att hamna här. Rättskälleläran och det instrumentella användandet av lagstiftningen och underliggande förarbeten är något som får anses ligga bortom *talet*. *Juristen* förväntas gå bakom *talet* för att ta reda på lagstiftarens intention med en oklar regel, samma börda kan enligt min mening inte läggas på *ickejurister*.

Syftet med läsningen av förarbetena är att ta reda på hur lagstiftaren resonerar kring språket och strukturen i de båda lagarna, och se vad remissinstanserna har för åsikter om det. Vi rör oss nu bortom *talet*, för att få en bild av hur avsändaren har försökt föreställa sig sin mottagare.

Bakgrunden till att en ny konsumentköplag stiftades över huvud taget är två EU-direktiv som antogs under 2019.⁸⁷ Direktiven var varudirektivet (EU 2019/771) och direktivet om tillhandahållande av digitalt innehåll (EU 2019/770). Uppdraget utredningen fick var att utreda hur dessa direktiv skulle implementeras i svensk rätt. Resultatet blev en lag som skulle ersätta konsumentköplagen från 1990.⁸⁸ Regeringen menar att konsekvenserna av den nya konsumentköplagen är ett stärkt konsumentskydd och besparingar för företag. Den medger att utökandet av lagens tillämpnings-

⁸⁷ SOU 2020:51, s. 11.

⁸⁸ SOU 2020:51 s. 12.

område kan kräva utbildningsinsatser för företag, och ett behov av att uppdatera avtal, men dessa kostnader bedöms vara begränsade.⁸⁹ Regeringen anser också att informationsinsatser riktade mot konsumentkollektivet kommer att behövas. Ansvaret för detta läggs på konsumentverket, de besitter kanalerna för konsumentinformation. Deras tillsynsansvar anses inte förändras till följd av den nya lagstiftningen.⁹⁰

I propositionen till den gamla konsumentköplagen resonerades det kring huruvida språket skulle baseras på språket som använts i den allmänna köplagen eller inte. Regelverket hade sitt ursprung i köplagen, så det borde vara rimligt att sättet som detta regelverk förmedlades på också skulle vara jämförbart. Lagstiftaren ansåg dock att den allmänna köplagen var skriven för personer som hade en insikt i köprättsfrågor, det samma kunde inte sägas om konsumentköplagen. Konsumenter hade ingen riktig kunskap om köprättslig teori och det fanns ett starkt intresse hos lagstiftaren att göra lagtexten så lättläst som möjligt.⁹¹ I lagstiftarens ord ”kommer [konsumentköplagen] att kläs i en annan dräkt än den allmänna köplagen”⁹² för att allmänheten skulle kunna ta del av den. Lagstiftaren tar ordet ’lösöre’ som exempel på denna förändring. ’Lösöre’ användes i den allmänna köplagen, men i konsumentköplagen skulle i stället synonymen ’lös sak’ användas. Det ansågs vara lättare att förstå för den som saknade kunskap om den köprättsliga teorin.⁹³

Som tidigare nämnts har listan av definitioner i början av lagen utökats i den nya konsumentköplagen. Anledningen till detta går att hitta i propositionen till den nya konsumentköplagen. Lagstiftaren hade fått flera remissvar från bland annat Sveriges advokatsamfund och Umeå tingsrätt, som inte tyckte det klart framgick vad exempelvis ’digitalt innehåll’ betydde.⁹⁴ Den utökade listan i konsumentköplagens inledning är alltså en effekt av verksamma juristers behov av förtydligande. Utökningen av konsumentköplagens tillämpningsområde kritiserades på ett mer allmänt plan i remissvaret

⁸⁹ Prop. 2021/22:85 s. 229.

⁹⁰ Prop. 2021/22:85 s. 232.

⁹¹ Prop. 1989/90:89 s. 25.

⁹² Cit. Prop. 1989/90:89 s. 25.

⁹³ Prop. 1989/90:89 s. 29.

⁹⁴ Prop. 2021/22:85 s. 49.

från Lunds universitet i att lagen ansågs bli alltför komplicerad. Detta synsätt höll inte lagstiftaren med om, då den ansåg att det skulle bidra till en klarare lagstiftning att sammanställa de EU-direktiv som legat till grund för utökningen i en och samma lag.⁹⁵ Lagstiftaren menade utöver detta att konsumentverket ansvarar för att konsumenterna får tillgång till information om sina rättigheter och medlen för att hävda dem. Motormännens riksförbund Sverige (konsumentorganisation) bad om klarare riktlinjer i lagen, men regeringen ansåg att konsumentverket som institution uppfyller de krav man fått från EU-nivå.⁹⁶

I Konsumentverkets remissyttrande till den gamla konsumentköplagen trycker instansen på hur misslyckade köp ger stora ekonomiska följdverkningar för individer i samhället. Det är viktigt att regelverket ger ett starkt skydd för konsumenter. Detta skydd är dock inte särskilt hjälpsamt om konsumenterna inte kan göra reglerna gällande på grund av att de är svår-förståeliga eller komplicerade att överskåda.⁹⁷ Konsumentverket betonar lagens användning av begrepp som 'inom skälig tid' och 'skäliga belopp' och menar att de ger lite vägledning för konsumenter som vill hävda sin rätt. Näringsidkare kan med tiden få en uppfattning om vad som är 'skäligt' i lagens mening, de ställs inför problemet dagligen. Konsumenter kommer dock alltid fara illa av dessa obestämda begrepp. Konsumentverket hade gärna sett att dessa hade konkretiserats med en lista på exempelsituationer som uppfyller skälighetskravet.⁹⁸

⁹⁵ Prop. 2021/21:85 s. 43.

⁹⁶ Prop. 2021/22:85 s. 226.

⁹⁷ Prop. 1989/90:89 s. 25.

⁹⁸ Prop. 1989/90:89 s. 26–27.

Kapitel 5 – resonemang och slutsatser

5.1 Hur har lagspråket förändrats mellan lagarna?

Den stora skillnaden mellan lagarna är som tidigare nämnts deras längd och tillämpningsområde. Det får naturligtvis effekter på språket. Det bredare tillämpningsområdet för den nya konsumentköplagen menas exempelvis vara anledningen till den ordlista som inleder lagen, remissinstanserna ansåg att den behövdes. Frågan blir då hur man ska jämföra språket och strukturen av två konsumentköplagar med olika storlek på tillämpningsområdet. Som tidigare poängterats så är det inte lagarnas innehåll som är forum för analysen, så någon skillnad i det borde inte föranleda något vidare hinder för diskussionen. Den förändrade retoriska situationen som ligger till grund för skillnaderna i lagarnas omfång ska resoneras kring i ett senare skede, där kommer vi kunna göra en bedömning av hur väl lagstiftaren hanterat de två EU-direktiven. Med det sagt så bidrar det utökade tillämpningsområdet till en betydligt längre lag med fler juridiska begrepp som läsaren behöver sätta sig in i.

Den utökade ordlistan bidrar till att diverse svårförståeliga begrepp blir något mindre svårförståeliga. Dock är inte alla definitioner välformulerade. Begrepp som 'digitalt innehåll' definieras i ordlistan, men hur det skiljer sig från exempelvis 'digital tjänst' formuleras i invecklade beskrivningar som saknar förankring till begreppens verkliga användningsområden. Genom att läsa lagkommentarerna kan man få klarhet i hur begreppen skiljer sig från varandra, men en sådan läsning blir endast nödvändig när man som läsare redan inte förstår sig på lagtexten. På grund av brister i *talet* har mottagaren alltså tvingats röra sig bortom *talet* till doktrinen i syfte att försöka läsa avsändarens tankar. Jag anser inte att det finns någon funktion i att ha en definition som inte förklarar hur begreppen är tänkta att användas i lagen, eller hur de förhåller sig till verkligheten. Definitionen av 'digital tjänst' består av en mening på 47 ord. De 47 orden beskriver inte *tingets väsende* på ett särskilt effektivt sätt, ännu mindre på ett klart eller enkelt sätt.

I andra aspekter kan man dock anse att nya konsumentköplagen är mer enhetligt skriven. Samma pronomen (han eller hon) används exempelvis genom hela lagen, vilket inte är fallet i den gamla. Den gamla konsumentköplagen var ett lapptäcke som växte fram ur flertalet lagändringar. Detta har gjort att språket i de olika paragraferna skiljer sig åt. Ur ett klarhetsperspektiv är inte detta idealt, det är något som förbättrats i den nya lagen.

Adressaterna i de båda lagarna skiljer sig åt. I den gamla använde lagstiftaren oftast ordet 'säljaren'. Det hände dock att den använde sig av 'näringsidkaren' i exempelvis reklamationsbestämmelsen för att beskriva en näringsidkare som inte var 'säljaren'. I början av lagen definieras 'konsumenten' och 'näringsidkaren' men dessa begrepp används i stort sett inte i lagen. Det hela är enligt min mening mycket märkligt och inte särskilt klart. I den nya konsumentköplagen är adressaterna mer precisa i och med att man har valt att kalla dem 'konsument' och 'näringsidkare' i lagtexten. Dessa är begrepp som används genomgående i lagen och definitionerna i början har således lett till att läsaren lärt sig två begrepp som hen faktiskt kommer ha användning av i läsandet. I sammanhanget menar jag att detta är en klar effektivisering i språkförmedlingen. Vi ser också exempel på hur lagstiftaren har ändrat lagtexten efter rekommendationerna i Myndigheternas föreskrifter, i exempelvis skadeståndsbestämmelsen. Genom att placera rekvisiten för en bestämmelse i punktform så blir läsandet lättare och lagtexten enklare att överblicka. På andra ställen har lagstiftaren valt att frångå rekommendationerna, genom att skjuta in satsen som tidigare utgjorde egna stycken i huvudstycket och använda sig av ord som har bedömts vara oklara.

I båda lagarna finns ett friskt användande av skälighetsrekvisitet och andra juridiska begrepp som är svåra att förstå sig på utan juridisk utbildning. I konsumentverkets remissvar till den gamla konsumentköplagen framhäver det ett behov av att klargöra detta begrepp. Det finns visserligen problem att definiera ett begrepp som 'skälighet' på ett allmänt plan, men det problemet måste anses vara ännu större för en *ickejurist*. Inga skillnader i användandet av skälighetsrekvisitet har noterats i de två lagarna. I den nya konsumentköplagen väljer lagstiftaren att använda sig av begreppet 'utan onödigt dröjsmål' och går i det valet tvärt emot rekommendationerna i Svarta

listan, i stället för att använda sig av 'omedelbart' eller en annan likvärdig synonym – förenklingar som anses bidra till en klarare lagtext väljs alltså bort.

Det bredare tillämpningsområdet bidrar till ett väldigt hoppande i läsningen. I kapitel 9 redogör lagstiftaren för bestämmelser om 'digitalt innehåll' men i lagparagraferna hänvisar man tillbaka läsaren till tidigare kapitel för att utveckla bestämmelserna. Detta är en trend i lagspråket som noterats av Petterson redan på 1800-talet. Det finns interna hänvisningar i gamla konsumentköplagen också, men de har blivit betydligt fler i samband med det utökade tillämpningsområdet.

Sammanfattningsvis kan jag inte hävda jag sett någon allmän förenkling av språket mellan lagarna, om något vill jag hävda att den nya konsumentköplagen är mer svårläst framför allt på grund av de nya begreppen. Om man bortser från det förändrade tillämpningsområdet så kan vi notera små förändringar i ordval som har försumbar effekt på läsandet.

5.2 Resoneras det kring mottagaranpassning från lagstiftarens sida?

I propositionen till gamla konsumentköplagen framgår det att lagstiftaren övervägde att överföra lagbestämmelser från den allmänna köplagen. Så blev dock inte fallet, man ansåg att språket som användes i köplagen inte skulle förstås av konsumenter, så man valde att omformulera sig. Det fanns alltså en klar förståelse för att mottagargruppen *konsumenter* skulle ha svårigheter att förstå en viss typ av lagtext och lagstiftaren behövde förhålla sig till mottagargruppen genom att göra språket mindre komplicerat. Sättet lagstiftaren tacklade problemet var genom att byta ut vissa ord som exempelvis 'lösöre' mot 'lös sak'. Jag vill mena att ordvalen inte är det enda som gör lagtext svårläst. Dock visar lagstiftaren en vilja att mottagaranpassa sig.

I propositionen till nya konsumentköplagen hittar vi inte samma typ av resonemang. Detta kan bero på att lagen som föregick den redan låg till grund för språket, och att lagstiftaren således inte ansåg att någon vidare förenkling var nödvändig. Ett flertal remissinstanser har dock uttalat sig om lagens svårförståelighet. Detta har resulterat i ordlistan i lagens början, vilket

får anses vara en typ av mottagaranpassning. Denna typ av mottagaranpassning är dock inte nödvändigtvis riktad mot konsumenten. Lagstiftaren uttrycker sig vid flertalet tillfällen om hur det är Konsumentverket som ansvarar för konsumentinformationen, inte lagstiftaren själv. Detta är ett intressant sätt att hantera kritik på enligt min mening. Det låter som att lagstiftaren inte anser sig själv behöva mottagaranpassa lagtexten för *ickejurister*, den friskriver sig från det ansvaret. I den gamla konsumentköplagen fanns en klar intention att göra språket mer lättförståeligt, den intentionen anses inte vara lika viktig längre. Om vi i stället lyfter perspektivet och ser till de riktlinjer som myndigheter har att följa i sin språkanvändning så kan vi lätt argumentera för motsatsen.

I språklagen framgår klara ideal om språkets enkelhet och mottagaranpassning. I De Geers ledstjärna från mitten på 1800-talet ser vi liknande ideal. Vi kan till och med härleda idealen tillbaka till upplysningen. Även i myndigheternas föreskrifter framgår det att ett enkelt och ledigt språk är att föredra. Anledningen till att man på så många håll verkar vilja förenkla språket är just för att det juridiska språket på många sätt är svårförståeligt. När lagstiftaren menar att det är Konsumentverket som står för konsumentinformationen, menar den då i förlängningen att konsumenterna inte är tänkta att läsa lagen? Detta är ett mycket intressant perspektiv som går emot i princip allt detta arbete tagit för givet.

Föreställ dig nu Perelmans modell där lagstiftaren står på en scen och håller tal. I publiken sitter enligt lagstiftaren inte några konsumenter – trots att namnet på lagen är 'konsumentköplagen' och lagens tillämpningsområde är handelsrelationer mellan konsumenter och näringsidkare. Konsumenterna kan i stället gå till Konsumentverket och i andra hand få reda på vad lagstiftaren har sagt under sitt tal. Detta är en stor förändring i jämförelse med vad som framgick i förarbetena till den gamla konsumentköplagen, och på intet sätt en förbättring. Det är inte heller i enlighet med språklagens riktlinjer.

Kontentan av hela arbetets tredje kapitel har i korta drag varit att det finns en utbredd vilja att förenkla och mottagaranpassa lagspråket. Det ligger ett demokratiskt syfte i det. Frågan man då kan ställa sig är om fler konsumenter inte hade läst lagtexten om de hade kunnat förstå den. Det är

dock en fråga som lagstiftaren inte verkar ha lagt någon vidare tankekraft på, när den skrev den nya konsumentköplagen. Jag anser inte att Konsumentverkets existens som institution friskriver lagstiftaren från att försöka mottagaranpassa sitt tal för *ickejurister* – om inte det framgick – och jag hittar ingenting i vare sig doktrinen eller i gällande rätt som skulle peka på att så var fallet.

5.3 Vem är mottagaren för konsumentköplagarna?

Bristen på mottagarperspektiv i domstolsförfaranden är påtaglig, det är juristkollegorna som är menade att förstå domen, inte nödvändigtvis parterna.⁹⁹ Trots detta så framgår det synnerligen klart i lagstiftningen och de språkliga riktlinjerna att lagspråket ska vara klart och enkelt – det vill säga förståeligt för *ickejurister*. Visserligen är inte ett analogt argument om hur språket som används i domstolar inte är mottagaranpassat på något sätt likvärdigt med att lagspråket saknar mottagaranpassning. Vad ett sådant argument dock gör är att det ger oss en bild av en problematik inom juridiken som har alluderats till vid ett flertal tillfällen under arbetets gång. Det råder en viss oklarhet över vem det är som lagen talar med. Det är inte uppenbart vem mottagaren är, vare sig i domar, eller i lagtexten.

Om vi vänder oss mot det specifika analysobjektet ser vi i förarbetena till de båda konsumentköplagarna att de är menade att kunna läsas och förstås av *ickejurister*. Samtidigt skjuter lagstiftaren över ansvaret på konsumentverket när kritik riktas mot nya konsumentköplagen för att vara för komplicerad för konsumenter. Det finns inte någon definition av mottagaren från lagstiftarens håll och jag har inte hittat någon i doktrinen. Jag kommer därför försöka definiera publiken själv utifrån analysen som gjorts ovan. Jag menar att vi initialt kan dikotomisera mottagargruppen i två klara läger i enlighet med vår inledande hypotes.

Gruppen *jurister* karaktäriseras av att vara införstådda och flytande i det juridiska gruppspråket. De vet hur man navigerar komplicerade lagparagrafer med flera inskjutna bisatser, de vet vad 'skälig tid' betyder och

⁹⁹ Björneke, Bohlin, Hagsgård och Sundin, s. 12.

de kan förhålla sig till lagen som ett övertygande retoriskt objekt. *Juristen* vet inte bara vad en lagbestämmelse säger, den kan också ta reda på varför denna lagbestämmelse existerar – genom exempelvis förarbeten och lagkommentarer. Juristen ser till utformningen av påvisningen, och kan använda den som ett verktyg i sitt arbete. Det är rätt påtagligt att denna grupp är lagstiftningens primära mottagare. Alla försök att ändra på lagspråket får anses härstamma från idén att det är allt för uppenbart att en väldigt liten grupp människor har besittit språkkunskaperna för att förstå sig på och använda lagstiftningen. Historiskt sätt har lagstiftaren isolerat sitt tal för denna grupp. När 1734 års lag stiftades hade man högläsning i häradsrätterna för att den skrivna lagen låg långt bortom vad den genomsnittlige medborgaren kunde förstå. Trots det så existerade en skriven lag, någon läste den uppenbarligen. Det var juristerna som läste den, och de gör de fortfarande.

Ickejurister är i stället ett bredare publikbegrepp som består av människor med varierande kunskaper om det juridiska gruppsspråket. *Ickejuristen* kan ha en egen uppfattning om vad 'skälig tid' betyder, men den uppfattningen överensstämmer inte nödvändigtvis med lagstiftarens. För *Ickejuristen* förblir lagen en påvisning och tar om något formen av ett övertalande retoriskt som man måste följa som institution. Lagen är en auktoritet som behöver respekteras, men lagtexten är något som historiskt sätt inte talat till dem. *Ickejuristen* saknar verktygen att ifrågasätta och använda sig av påvisningen på samma instrumentella plan som *juristen*. Det juridiska gruppsspråket är ett fikonspråk som medlemmar av gruppen *ickejurister* kan vara mer eller mindre införstådda i, men fortfarande placerade utanför. Det finns en allmän vilja i vägledande författning att rikta *talet* mot denna grupp, och en insikt att så inte har varit fallet historiskt. I det specifika analysobjektet så vill jag hävda att lagstiftaren gjort en insats för att rikta talet mot denna grupp, åtminstone i den gamla konsumentköplagen. Den nya konsumentköplagen har på vissa håll förbättrat språket, och gjort lagstiftarens intention klarare, men den är också betydligt mycket längre och därför mer invecklad strukturellt. När lagstiftaren kritiserar för detta så friskriver den sig själv från ansvar.

Den andra mottagargruppen kan med lätthet delas i mindre bitar. Man hade kunnat hävda att konsumentköplagarna riktar sig till grupperna

näringsidkare och *konsumenter*, snarare än *ickejurister*. De är ju trots allt parterna vars handelsrelation lagstiftningen är tillämplig på. När vi ser till gruppen *näringsidkare* så vill jag mena att de har en annan närhet till konsumentlagstiftningen än vad *konsumenterna* har. Som det resoneras kring i Konsumentverkets remissvar till gamla konsumentköplagen så genomför en enskild näringsidkare betydligt fler försäljningar än vad en enskild konsument genomför köp. Det blir således lättare för en näringsidkare att bygga sig en bild av vad exempelvis 'skälighet' innebär än vad det blir för konsumenten. En näringsidkare har större incitament att arbeta sig in i det juridiska ramverket som reglerar dagligverksamheten, det kan vara ekonomiskt fördelaktigt. Detta kan exempelvis leda till att man anställer en jurist på sitt bolag, vilket lyfter in en i den isolerade gruppen.

Detta lämnar oss med mottagargruppen *konsumenter* som får anses vara den mest perifera mottagargruppen i vår föreställning. Innehållsmässigt är syftet med konsumentköplagen visserligen konsumentskydd, inte "näringsidkarskydd" eller "juristskydd". Lagbestämmelserna ger konsumenten ett utökat skydd i sina handelsrelationer, det är därför den existerar. När vi tillämpar Perelmans teori blir det dock svårt att argumentera för att det är konsumenterna som avsändaren menar att övertyga med sitt tal. Denna skillnad i innehållsmässig intention och språklig förmedling anser jag är ett betydande problem. Det finns få argument som jag med gott samvete skulle kunna föra för att rättfärdiga detta, det juridiska gruppens integritet är inte ett av dem.

5.4 Hur förhåller sig lagstiftaren till den retoriska situationen och den retoriska mottagaren?

Den retoriska situationen har klart förändrats mellan konsumentköplagarna. De nya direktiven gjorde att konsumenträttens område behövde ny lagstiftning. Det fanns ett retoriskt problem, och lagstiftaren får anses ha löst det problemet. Den hävdar att en gemensam lagstiftning som reglerar samtliga konsumenttransaktioner – oavsett om det avser lösa saker eller digitalt innehåll – bidrar till en klarare lagstiftning. Frågan är om det stämmer.

Låt oss föreställa oss motsatsen, i att det i stället hade funnits två separata lagar som reglerade konsumentköp. Hade det bidragit till klarhet och enkelhet, eller hade det inte gjort det? Det är svårt att säga, och synnerligen hypotetiskt att spekulera i. Vi hade kunnat dra en analog jämförelse till grundlagarna.

Tryckfrihetsförordningen reglerar yttrandefriheten i tryckt skrift, medan yttrandefrihetsgrundlagen reglerar yttrandefriheten exempelvis radio och TV. Tryckfrihetsförordningen var den ursprungliga lagstiftningen, men till följd av teknologisk utveckling har den retoriska situationen krävt ny lagstiftning. Situationen är på många sätt lik den som uppstod i samband med de nya direktiven. Lagstiftaren har dock valt att gå en annan väg när det kommer till konsumentlagstiftningen än vad den gjorde vid stiftandet av yttrandefrihetsgrundlagen.

Jag vill medge att jag kan se fördelen i att lägga ihop all konsumentlagstiftning i en och samma lag. Vad jag dock inte anser är särskilt väl avvägt är sättet man inkorporerat det nya tillämpningsområdet. I den nionde kapitlet så möts läsaren av ett otaligt internt hänvisande fram och tillbaka i lagen och varken verksamma jurister eller konsumentorganisationer verkar förstå sig på de nya begreppen som används. Det hela ger en känsla av två separata lagstiftningar, intryckta i en och samma lag. En del som mottagaren känt sedan innan, och en ny del som känns forcerad och hopklistrad. Om lagstiftaren menade att en enhetlig lag skulle bidra till klarhet – vilket inte är en hypotes jag motsätter mig – så hade jag velat påstå att de nya bestämmelserna med lätthet hade kunnat inkorporeras i de paragrafer som de hänvisas till. Bestämmelsen för tillhandahållandet av 'digitalt innehåll' hade exempelvis kunnat placeras i en paragraf bredvid bestämmelserna om tillhandahållande för fysiska varor. Detta hade enligt min mening ökat klarheten, gjort lagstiftningen mer enhetlig och gjort det lättare att leta i den. En mer effektiv meningsförmedling.

Om vi går vidare till hur lagstiftaren förhållit sig till den retoriska mottagaren vill jag börja med att resonera kring de riktlinjer som satts på myndighetsspråket. När man läser idealen i språklagen får man inte mycket information om hur ett *vårdat, enkelt och begripligt* språk faktiskt ser ut. Det är en synnerligen subjektiv fråga. Språkkunskaperna hos befolkningen

varierar och språktrender kommer och går. Som Nordman säger i sin artikel i Svensk Juristtidning så finns inte samma organiska språkutveckling i det juridiska gruppsspråket.¹⁰⁰ Det verkar dock finnas en allmän vilja att *ickejurister* ska kunna förstå och använda sig av myndighetstexterna. På många myndigheters hemsidor finns det lättlästa alternativ till texter, det gör att människor med olika språkkunskaper kan ta del av informationen från det offentliga. Jag har visserligen svårt att se hur det skulle vara ett alternativ till en svårläst lagtext, men det visar på en vilja som jag inte lyckas hitta när man läser förarbetet till den nya konsumentköplagen. Ett faktiskt försök att anpassa sig. Lagstiftaren hänvisar visserligen till Konsumentverket, som har projekt som exempelvis ”Hallå konsument” där konsumenter kan gå in och få kortfattad information om hur de ska hantera problem när de redan uppstått. I Sveriges Radio finns det program som ”Plånboken” som också kan anses vara en typ av konsumentinformation, men knappast något fullskaligt alternativ till lagtexten. Utöver det skulle man kunna hävda att dessa inte skulle behövas om det egentliga *talet* hade varit bättre anpassat för en sammansatt publik.

Det finns inte heller någon som till synes argumenterar för att det är bra att lagstiftningen är komplicerad. Det landar ofta i att det helt enkelt är så här man skriver lag, även om den premissen ofta är osagd. Det juridiska språket behövs för att navigera komplicerade juridiska ämnen, samtidigt som det upprätthålls av juristerna själva, till synes saknar lagstöd och fungerar som en konservativ bromskloss i utvecklingen. Man vill inte ”utmana löjet” så att säga.

Svarta listan ger rekommendationer på enstaka ord som kan bytas ut till andra ord, och även om jag ser en klar fördel i användandet av ’lös sak’ över ’lösöre’ så har jag svårt föreställa mig någon som faktiskt använder ’lös sak’ i vardagligt tal. Man säger ’vara’ eller ’produkt’. För en jurist är visserligen användandet av ’lös sak’ praktiskt, det fastställer lagens tillämpningsområde och pekar på hur det förhåller sig till exempelvis jordabalkens ’fasta saker’. Dock väljer lagstiftaren i vissa fall att helt frångå rekommendationerna i Svarta listan och använder sig av begrepp som ’utan

¹⁰⁰ Nordman, SvJT 1984 s.955.

onödigt dröjsmål' i nya konsumentköplagen. Detta pekar på att Svarta listan inte är fullt lika effektiv som man kanske hade tänkt sig eller velat. Med det sagt vill jag hävda att ordvalen bara är en del av problemet och i att enbart fokusera på det menar jag att man riskerar att missa skogen på grund av alla träd som står i vägen.

Om vi tittar till mottagargruppen *jurister* så finns det färre problem i den utveckling vi ser mellan de två konsumentköplagarna. Visserligen hade remissinstanserna från bland annat Sveriges Advokatsamfund problem att förstå de nya begreppen i konsumentköplagen, men lagstiftaren ansåg sig åtgärda detta med en ordlista. Oavsett hur välskriven den ordlistan var eller inte så kommer *juristerna* lära sig dessa begrepp. *Juristerna* klarar sig för de har som uppgift att klara sig. Det hör till yrkesbeskrivningen att gå in i förarbeten och läsa doktrinen, se hur praxis definierar 'skälighet' och bygga sig en uppfattning om hur lagen kan användas som ett verktyg i det specifika fallet. Lagstiftaren har lyckats övertyga denna mottagargrupp redan som utgångspunkt. Men det är inte för *juristerna* som man försöker förenkla lagspråket. Man vill hitta ett sätt att nå ut till vanligt folk.

Jag anser inte att man kan hävda att lagstiftaren gjort ett aktivt försök att anpassa *talet* för *ickejurister* i den nya konsumentköplagen. Den retoriska situationen presenterade en rad problem som lagstiftaren var tvungen att lösa. Sättet man löst dessa problem på är att falla tillbaka i ett föråldrat byråkratiskt mönster där intressena hos mottagargruppen *jurister* har företräde framför intressena hos mottagargruppen *ickejurister*. Lagstiftaren hävdar sig vara bunden av den retoriska situationen, de nya direktiven krävde en längre lag med nya begrepp. De förhåller sig till situationen, inte mottagaren. Ett resonemang som påminner om Bitzers. Ett tankemönster och en teoribildning som vi redan i arbetets inledande kapitel bedömde ofullständigt.

Det hela är knappast en särskilt förvånande utveckling. Vad jag dock vill trycka på och hävdar är ett av detta arbetes huvudsakliga bidrag till debatten, är det faktum att det verkar finnas en avvikelse mellan idealen i språklagen och verkligheten. Lagspråket är inte skrivet för *ickejurister*, det har aldrig varit det. Dock finns det en vilja att röra lagspråket i den riktningen.

När det kommer till kritan så är inte problemet med lagspråket enbart användandet av individuella ord över andra ord. Det är inte så man kristalliserar väsendet av ett vårdat och enkelt språk, eller en effektiv argumentation. Jag tror snarare att vi genom Perelmans teori kan röra oss närmare kärnproblemet. Genom att föreställa oss ett samtal mellan en avsändare och en rad mottagargrupper, där själva lagstiftningen är det retoriska objektet – talet i fråga – kan vi se vem i publiken som lagstiftaren väljer att fästa ögonen på och försöka övertyga.

Lagspråket är fullgott för att övertyga mottagargruppen *jurister*. Denna grupp är den enda som lagstiftaren i realiteten behöver övertyga för att lagstiftningen ska fylla sitt syfte och den retoriska situationen ska vara löst. Försök att rikta *talet* mot mottagargruppen *ickejurister* är inte nödvändiga för att den retoriska situationen ska lösas. *Ickejurister* behöver inte förstå lagen för att den ska kunna tillämpas. Det ligger i lagens påvisande natur. Förändringar i lagspråket sker således inte naturligt. Det juridiska gruppsspråket blir en konservativ bromskloss. Detta arbetes slutsatser får anses peka på att dagens riktlinjer för lagspråket inte flyttar denna bromskloss särskilt långt. Om något hittar man vägar runt den, försök att polera upp den, utan att ändra dess väsende. Väsendet för övertygandet är isoleringen. Det som gör det juridiska gruppsspråket ”juridisk” är dess isolering från resten av språket. Riktlinjerna är menade att minska denna isolering, men väsendet av vad som utgör ett ’vårdat språk’ är ungefär lika svårt att ta på som väsendet av vad som utgör ’skälighet’. Frågan är om man kan förvänta sig att det konstruerade lagspråket är tänkt att luckra upp sig själv inifrån. Det verkar inte som att den strategin gör några monumentala framsteg.

5.5 Slutord och tankar

Jag tycker personligen inte det är så konstigt att jurister som yrkesgrupp har utvecklat ett fackspråk. När man läser juridik så lär man sig inte bara att argumentera utifrån lagtexten, utan också sättet man förväntas göra det på. Man väljer uttrycken och argumentationslinjerna utifrån en rad normer som satts långt före en själv. Fackspråket som koncept är inte något som är säreget

juridiskt. Om jag promenerar in i fysikhuset kommer jag höra resonemang som är mycket främmande och oförståeliga för en juriststudent som mig själv.

Problematiken uppstår enligt min mening först när man sätter detta juridiska gruppspråk i ett sammanhang. Lagstiftningen tillämpas på hela befolkningen, oavsett om denna befolkning förstår den eller inte. Om det juridiska gruppspråket är normgivande för lagspråket – vilket väl får anses vara visat – erkänner man att språkkunskaperna hos gruppen *jurister* sätter ramarna för vad hela befolkningen behöver förhålla sig till.

Om vi lämnar teorin för några sekunder och föreställer oss att vi befinner oss i mottagargruppen *konsumenter* och att vi precis fick förklarat för oss av Allmänna reklamationsnämnden att vi inte reklamerat inom skälig tid. Beslutet har precis som lagstiftningen en överhängande natur, det är en påvisning, det bryr sig inte om dina språkkunskaper, det blir din uppgift att avkryptera lagen om du vill få rätt. Om du inte kan göra det så får du anlita någon som kan det. Om du inte har råd med det får du skylla dig själv. Hela bördan läggs på mottagaren och det blir dennes förmåga att förstå lagstiftaren som blir avgörande i huruvida budskapet går fram eller inte. Man blir tvungen att läsa lagstiftarens tankar, inte behandla texten som en rad ord som gör något med mottagaren. Detta är på många sätt ett säreget sätt att interagera med skriven text.

Orden, texten, lagen är retoriska objekt. Mottagaren tillskriver mening till dessa objekt men det är inte möjligt att vara säker på att ens tankar inte bedrar en. Det finns en vägg mellan det retoriska objektet och mottagaren. I samtal kan man föreställa sig ett scenario där du säger något, men eftersom jag inte kan läsa dina tankar genom dina ord så måste jag ingå i konversation med dig för att få klart på vad du menar – nå väsendet av din tanke. Men man kan inte prata med en paragraf, eller en påvisning, så det blir omöjligt att vara säker på att man nått väsendet av den, för ord kan betyda olika saker i olika kontexter. Kopplingen mellan tanke och ord är inte vattentät, allt språk är metaforiskt, metaforer existerar i en kontext – orden är inte heltäckande och inte heliga. Detta är andemeningen i och anledningen till att Nietzsches citatet finns med i arbetets inledande kapitel.

Om jag tillåts spåna fritt i arbetets sista stycke skulle jag hävda att sättet man läser lag på, bygger på att polera upp metallbitar till silvermynt

och åter ge orden en kanonisk poesi, för att hänvisa till Nietzsches metafor från arbetets inledning. Silvermynt vars klavar man som läsare har en mer eller mindre klar mental bild av. Man gissar sig fram till hur de är tänkta att se ut, just för att man vet att det är vad som behövs för att man ska kunna använda dem. Myndighetsspråket i sin isolering kräver en läsare som vill tränga sig genom det, för att det ska bli användbart. Detta är inte idealt om lagen, vars auktoritet kommer från folket, också ska förstås av folket – accepteras av folket på samma sätt som folket accepterar schackets spelregler, för att hänvisa till Voltaires analogi. Lagen är som visat inte skriven för *ickejurister*. Om det råder en bred konsensus om att steget framåt är att få vanligt folk att plocka upp och förstå lagboken, menar jag att problemen i lagens retoriska riktning behöver åtgärdas. Hur det bäst bör göras är inte en fråga som detta arbete har för syfte att svara på. Om jag skulle försöka spekulera om hur det bör göras, med ett kvalitativt arbete som detta i ryggen, hade det inte varit särskilt vetenskapligt. Jag vill dock öppna läsarens ögon för problematiken i att enbart fokusera på ordval och meningssyntax. Det har inte fungerat särskilt väl, och jag tror inte det kommer göra det i framtiden heller.

Källförteckning

Utredningsbetänkanden

Ds 1998:43 Myndigheternas föreskrifter.

SB PM 2011:1 Svarta listan.

SOU 2020:51 En ny lag om konsumentskydd vid köp och vissa andra avtal.

Propositioner

Prop. 1989/90:89 Om ny konsumentköplag.

Prop. 2008/09:153 Språk för alla - förslag till språklag.

Prop. 2016/17:180 En modern och rättssäker förvaltning – ny förvaltningslag.

Prop. 2021/22:85 En ny konsumentköplag.

Upphävd lagstiftning

1734 års lag Missgärningsbalken.

Konsumentköplag (1990:1993) – lagändringar i (2002:587), (2003:162), (2004:458), (2004:553), (2005:62), (2008:492), (2014:11), (2020:167), (2022:260).

Lag (1994:2087) med anledning av Sveriges tillträde till den multilaterala överenskommelsen om undervägsavgifter.

Litteratur

Austin, J. 'Lecture 1' i *Austin: the Province of Jurisprudence Determined* (Cambridge University Press, Cambridge, 1995) (ed. Rumble, W.E)
[<https://ludwig.lub.lu.se/login?url=https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&AuthType=ip,uid&db=cat07147a&AN=lub.7437849&site=eds-live&scope=site>].

Bitzer, L. 'The Rhetorical Situation' ur *Philosophy & Rhetoric 1, no. 1* (Penn State University Press, January 1968).

Björneke, B. Bohlin, F. Hagsgård, M. Sundin, M. *Klarspråk i domar* (Studentlitteratur, Lund, 2020).

De Geer, L. (1853) *Om den juridiska stilen* (Rediviva (facsimileutgåva), Stockholm, 1985).

Eriksson, L.G. 'Några ord om lagstil', *Svensk Juristtidning 1997* s.256–259.
[<https://svjt.se/svjt/1997/256>].

Hellspong, L. *Den retoriska människan – 20 sätt att se på retorik* (Morfem, Stockholm, 2018).

Kjeldsen, J.E. (2006) *Retorik idag – introduktion till modern retorikteori* (Studentlitteratur, Lund, 2008) (svensk översättning av Sven-Erik Torhell).

Nietzsche, F. (1873) 'Om sanning och lögn i utommoralisk mening' ur *Friedrich Nietzsche: Samlade skrifter band 2. Otidsenliga betraktelser I-IV / Efterlämnade skrifter 1872–1875* (Brutus Östlings bokförlag Symposion, Stockholm/Stehag, 2005).

Nordman, M. 'Om juridisk svenska', *Svensk Juristtidning 1984*, s.955–968
[<https://svjt.se/svjt/1984/955>].

Nääv, M. Zamboni, M (red) *Juridisk Metodlära* (2a upplagan) (Studentlitteratur, Lund, 2018) (Kapitel 12, ”Postmoderna och diskurs-teoretiska verktyg inom rätten” skrivet av Håkan Andersson).

Perelman, C. *The New Rhetoric – A Treatise on Argumentation* (University of Notre Dame Press, London, 1971).

Petterson, G. *Lagspråk och samhällsutveckling – Studier över svenskt lagspråk efter 1734* (Lund University Press, Lund, 1992).

Voltaire, *Voltaire's Philosophical Dictionary*, Producerad i E-boks format av Sutherland, J. och Reigel, L. genom Project Gutenberg. (Project Gutenberg, New York, 2006) [<https://www.gutenberg.org/files/18569/18569-h/18569-h.htm#Democracy>] (11 feb 2024).

Wedberg, B. ’Modern lagstil’, *Svensk Juristtidning* 1926 s.446–449. [<https://svjt.se/svjt/1926/446>].

Wessén, E. *Svenskt lagspråk* (Gleerup, Lund, 1965).

Övriga källor

Kuttenkeuler, A. Lagkommentarer till konsumentköplag (2022:260) i Karnov (hämtad 15 dec 2023).

Unnersjö, A. Lagkommentarer till konsumentköplag (1990:932) i Karnov (hämtad 15 dec 2023).

Åklagarmyndighetens ordlista, definition av ’Underlåtenhetsbrott’, [<https://www.aklagare.se/ordlista/u/underlatenhetsbrott/>] (hämtad 15 dec 2023).